

HIL DA ZELULOIDEA

Digitalizazioak
zinemaren
industria
aldatuko
du

**Xabier
Gantzarain**

«Desberdinak
garen ilusioa
mantendu nahi
dugu»

**36ko Gerrako
krimenak**

Auziperatzearen
balio sinbolikoa

**Javier
Correa**

«Kolonbiako
sindikalista askok
badakigu egunen
batean epaitu edo
hilko gaituztela»

euskaraz

bai

pauso bat harago

Kontseiluaren 10. urteurrena * abenduak 13 * BEC * 18:00

laguntzailea

 margaia

EUSKARAREN GIZARTE ERAKUNDEEN
KONTSEILUA

Hautzaindegi-zerbitzua izango da
Ezinbestekoa da doako sarrera eskuratzea:
nierebanoa.com webgunean
902 82 02 40 telefonoan

- 4 Deabruaren abokatua: Julia Madrazo.**
Fermin Etxegoien.

Pertsonaia

- 10 Xabier Gantzarain: "Niretzat sinonimoak ez dira existitzen".**
Sustrai Colina.

Xabier Gantzarain.

Gaiak

- 16 Javier Correa, Kolonbiako sindikalista.**
"Paramilitarrek jendea izutzen dute, Gobernuak bultzatuta". Urtzi Urrutikoetxea.
- 19 1936ko brigadistak. Elkartasuna lepoan hartuta.**
Josu Chueca.

Iritziak

- 22 Juanjo Olasagarre. Ttakun (h)errenka.**
Euskaldunen ilustrazioa.
- 23 Asisko Urmeneta.** Gora Pro Nobis.
- 24 Imanol Alvarez.** Binarismoa eta ziklikotasuna.
Castillo Suarez. Norekin bizi.
- 25 Gorka Urbizu.** Altxorren bila.
Joxemari Ostolaza. Azken biak.
- 26 Bertso berriak. Obamari jarriak.** Onintza Enbeita.

Erdiko kaiera

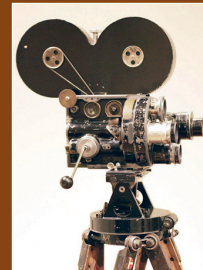
- 30 Liburuak.** Igor Estankona.
- 31 Diskoak.** Iker Barandiaran.
- 32 Ezpalak.** Jon Torner.
- 33 Abarrak.** Mikel Garcia.
- 34 Ihesi: Orio. Txalupa eliz atarian.** Onintza Irureta.
- 36 Denbora-pasak.** Ana Zambrano eta Kike Amonarriz.
- 38 Osasuna.** Jabier Agirre.
- 39 Landareak.** Jakoba Errekondo.
- 40 Denboraren makina.** Nagore Irazustabarrena.

Termometroa

- 44 María Juana Farinango, Ekuadorreko ketxua:**
"Alfabeto bakarra sortzen saiatzen ari gara".
Álvaro Hilario Pérez de San Román.
- 46 Bero-beroan.** Juan Mari Arregi, Onintza Irureta eta Xabier Letona.

5 | Zinemaren etorkizuna | Mikel Garcia

Beste arlo askotan bezala, zinemaren sistema digitala pixkana gailentzen ari da. Teknologia berriak ekarriko dituen abantaila eta desabantailak buruz galdetu diegu sektoreko adituei, geroz eta jende gutxiago erakartzen dituzten zinema-aretoak berpizteko balioko al duen. Betiko galduko da zinemaren magia?

27 | Iparraldeko Bertsulari Xapelketa | Joxemari Ostolaza

48 | Net Hurbil | Pello Zubiria

50 | Azkena | Iñaki Mendiguren

42 | Frankismoa epaitegira | Urko Apaolaza

Gerra Zibileko eta frankismoa hilketak argitzeko Baltasar Garzonek auzia zabaldu du. Artikulu honetan, auzi horrek balio sinboliko handia duela dio egileak, eta hilotzen berreskuraketari bultzada emango diola.

ARGAZKI PRESS / J.M.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendariaren albokoa: Pello Zubiria. Erredakzio-burua: Estibx Eizagirre. Erredakzioa: Urko Apaolaza, Mikel Asurmendi, Gorka Bereziartua, Unai Brea, Mikel Garcia, Onintza Irureta. Dokumentazioa: Garbine Ubeda. Argazkilaria: Dani Blanco. Produkzioa: ANTZA, S.A.L. Argia.com: Lander Arbelaiz, Eli Pombo, Jon Torner.

Kudeatzailea: Berdaitz Goia. Salmenta Burua: Bego Zuza. Harpidetzak: Urtzi Azpiroz, Olatz Korta. Idazkaritza Teknikoa: Aloña Sorraluze. Sustapena: Esti Parada. Publizitatea: Idoia Arregi, Maite Arrieta, Ixabel Bereziartua. Administrazioa: Marijo Aiertza, Maider Lizarazu, Mari Karmen Loiarde.

HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. Bizkaia: P.K. 140. 48.100 Mungia. POSTAELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Harpidetzak: harpidetza@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 135 euro. Ipar Euskal Herria: 165 euro. Espainia: 135 euro. Beste atzerriak: 170 euro. Airez: 268 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaila Taldeko partaidea da.

Azala: Garbine Ubeda. Azaleko irudia: Dani Blanco.

KULTURA SAILA
Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak
diruz lagundua

“Ez dut Gran Via-n bizi den inor ezagutzen”

Julia Madrazo | Bigarren alkate-ordea Bilbon

Errekaldeberri auzoan jaio zen eta Deustuko Unibertsitatean ikasi zuen Zuzenbidea. Hiru seme-alaba dauzka eta Ezker Batuako zinegotzia da Bilbon.

FERMIN ETXEGOIEN

Argazkia: Iñigo Azkona

Bilbotar batzuei entzunez gero balirudike Euskal Herria Bilbon dela, kontrakoa baino.

Ezagun da hiriaz zein harro gauden bilbotarrok. Halere lotsarik ez daukat Kontxa, Gasteizko alde zaharra edota kostaldea gomendatzeko.

Nola imajinatzen dituzu zure botoemaileak?

Konprometituta eta lanerako gogoz, baita ondare komunaz arduratsu ere. Jende alai eta ekintzailea.

Errekaldeberri auzoan jaiota Hirigintza eta Ingurumen saileko zinegotzia zaitugu. Gran Vian jaio bazina, auskalo zer!

Ez dut uste norberaren gaitasuna sorlekuak ezartzen duenik. Garrantzitsuena beteta sentitzea da, eta horretan pozik nago bai abokatu, baita politikari gisa ere. Errekalden ehunka lagun topatuko dituzu edozein zinegotzi pareka dezaketenak.

Bide batez, nor bizi da Gran Via kalean?

Ideiarik ez daukat. Ez dut bertan bizi den inor ezagutzen.

Komunista zara edo zinen?

Gizarte mugimenduen eskutik sartu nintzen politikagintzan eta inoiz ez naiz alderdi komunistako kide izan. Egia da, halere, denok nahi dugula gizartea eraldatu. EPKrekin beti partekatuko ditugu oinarri ideologikoak.

Esan didate oso ondo konpontzen zarela Azkuna alkatearekin...

Bai. Lanean gogor egin dezakegu eta garbi mintzatu, arazoak sortuz gero. Halere ez gara

koadrila berekoak eta ez gabiltza elkarrekin poteoan.

Basagoiti ere urteotan lankide izan ondoren, ederki ondo jakingo duzu zertan den indartsu eta zertan ahul.

Indar-guneak: azkarra, langilea eta umoretsua da, eta ironia maite du. Ahuldadeak: fribolo xamarra da eta, inoiz, zorroztasun gutxikoa. Al Hedabideak maite ditu!

Zer moduz zure Bilboko euskara?

Esfortzu handia egin dut euskalduntzeko, enpresa pribatuan neukan lana eta alfabetizazioa uztartuz. Baina euskaldun berrien beldur tipikoa dut, ongi ez mintzatzearena. Eskerrak seme-alabek –D ereduan dabilta– bultzatzen nauten gehiago hitz egitera.

Lo aurreko zure instanteen jabe ote da... milaka abertzale bilbotarren boto galarazia?

Lo aurreko instanteen jabe bakarra norbera da. Dena den, ideien ilegalizazioak ez dakar ezer onik eta ez dio normalkuntzari laguntzen. Halaber, bakegintzari laguntzeko ezinbestekoa da ezker abertzalea bortizkeriaren aurka mintzatzea.

Lagun batekin geratuta nago Bilbon. Txoko xarmangaririk aholkatuko?

Laguna bilbotarra ez bada, lehenengo Artxandara joan eta gero Zazpi Kaleetara. Hitzordu erromantikorako, ibai ertzetan paseatu. Artea eta joera berriak maitez gero, duda barik Bilbo Zaharra. Laguna turista klasikoa baldin bada Guggenheim, Euskalduna, Arte Eder Museoa, Arriaga... Buelta tipikoa. ■

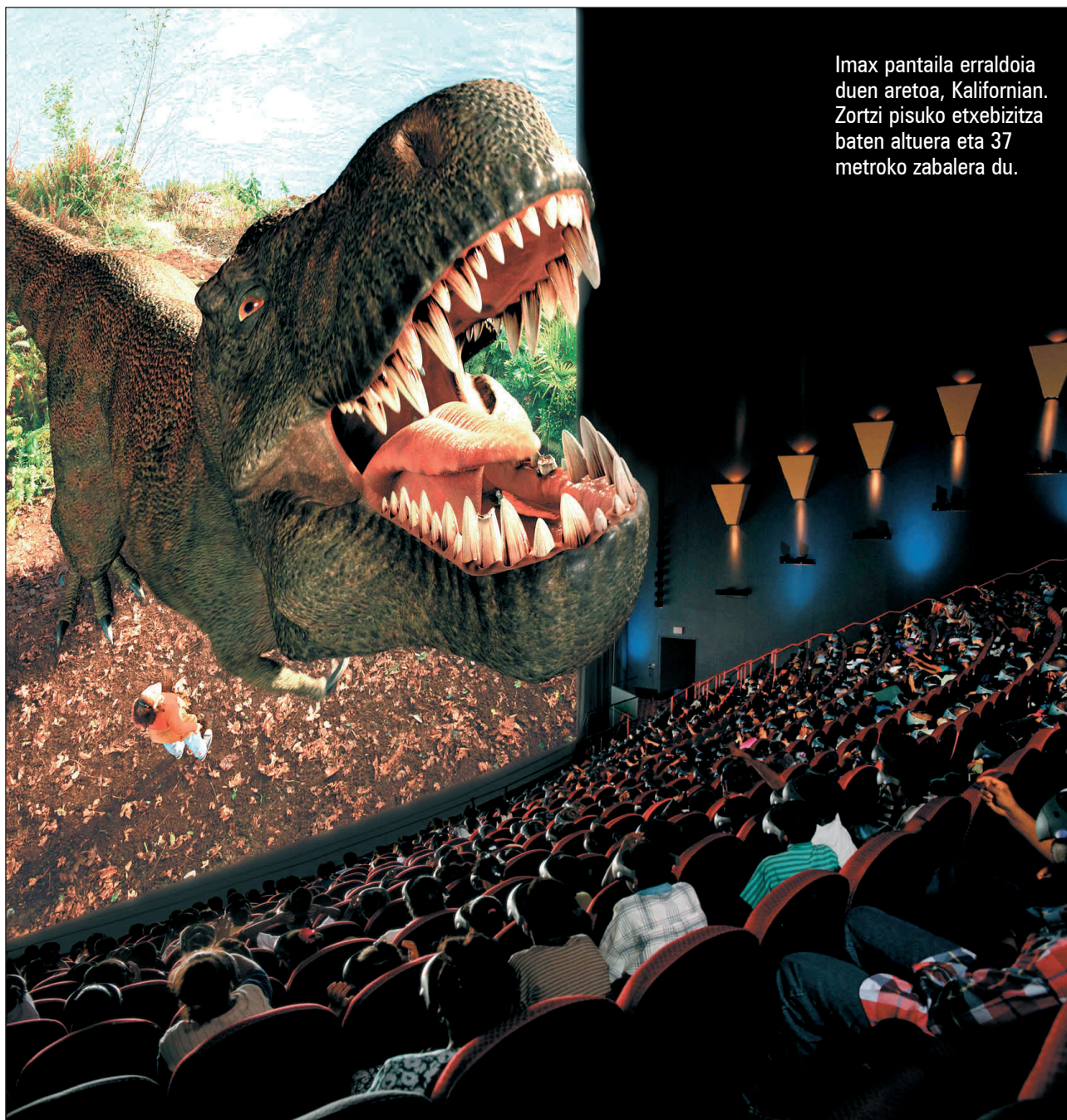
• ASTERO GAIA •

Zinemaren etorkizuna

Aretoak erasora

Egokitu ala hil. Teknologia berriek eragindako axioma musikak barneratua du jada eta zinema konturatzen hasi da pirateriari eta zinema-aretoen gainbeherari aurre egitea dagokiola. Soinuak lehenengo iraultza ekarri zuen zeluloidearen mundura, koloreak bigarrena, eta teknologia digitalak hirugarren iraultzari eman dio hasiera.

MIKEL GARCIA

Imax pantaila erraldoia duen aretoa, Kalifornian. Zortzi pisuko etxebizitza baten altuera eta 37 metroko zabalera du.

Home cinema bezalako aparailuei esker, zinema-aretoak egongelara eraman ditu jendeak. “Gizakiak bere kobara bueltatu nahi du eta etxe barruan egiten du gaur egungo bizimodua”, dio Ines Intxausti zinema kritikariak. Egoera berrira egokitu behar du zinemak.

“EPE LABURREAN, zinemaren merkatua polarizatu egingo da, edo produkzio oso handiak—generoko filmak, *casting* ezagunarekin, baliabide askorekin—edo txiki, erradikal eta sakonak; erdi mailako ekoizpenak telebistara zokoratuko dituzte—AEBetan gertatzen ari den moduan—. Bigarren epe batean, handiak ere desagertuko direla uste dut eta beste medio batzuetara zuzenduko direla; are gehiago, zinema-aretoek hiri handietatik at funtzionatzeri utziko diote. Azkenik, epe luzean aretoak desagertu eta zinema museoetara eta telebistara baino ez da bideratuko. Zergatik ez? Pintore handien artelanak lehenik elizetan zeuden, ondoren jauregietan eta egun museoetan eta dirudunen etxe pribatuetan. Gizartea eboluzionatzen doa”. Zinemaren etorkizuna hitzokin laburbildu zigun Jaime Rosales zuzendari kataluniarak, duela gutxi ARGIArako egindako elkarrizketan. Bera izan da, hain zuzen, *Tiro bat buruan* film luzea Interneteko areto birtual batean estreinatu duen lehen zuzendaria Espainiako Estatuan.

Ez dakigu muturreko bide hori hartuko ote duen zinemak, baina bai orain artekoaren oso bestelako norabideari ekingo diola. Datorkigun panoramari erreparatu aurretik,

dena den, begirada azkarra egungo egoerari: *home cinema* bezalako aparailuei esker, etxeetako pantaila erraldoiek eta soinu sistema bikainek zinema-aretoak egongelara eraman dituzte; kaleko salmentak eta filmak Internetetik jaisteko aukerak ere bidea eman diote horri eta ondorioz aretoak husten joan dira pixkana—azken bost urteetan Hego Euskal Herrian 2 milioi ikusle inguru galdu dituzte—. Pelikulen kontsumo kolektibotik kontsumo indibidualera igarotze horretan, gizartearen taxu berria ere nabari dela uste du Ines Intxausti zinema kritikariak: “Gizakiak bere kobara bueltatu nahi du eta etxe barruan egiten du gaur egungo bizimodua, intimitatean; areto handiaren magia galdu egin da guztiz. *Cinema Paradiso* ikusi dugunontzat, hori da zinema: esperientzia kolektiboa, jai-giroan; lehen herri osoa zihoan zinema-aretora, eta orain herrikideekin batera ez dugu ezer egin nahi”.

“Imajinatzen zein botere izan dezakeen banaketa sare berriaren jabetza lortzen duenak? Operadore gutxi batzuek modak, ohiturak eta estetikak ezartzeko giltza izango dute”

ANTONIO CARBALLO, KRITIKARIA

Zeluloidearen desagertzea

Eta egoera horren aurrean, zein da teknologia berriek datozen urteetan ekarriko duten panorama? Ondorioetako bat argi dute aditu denek: zeluloidea desagertu egingo da eta filmen digitalizazioak hartuko dio lekukoa. Euskal Herrian

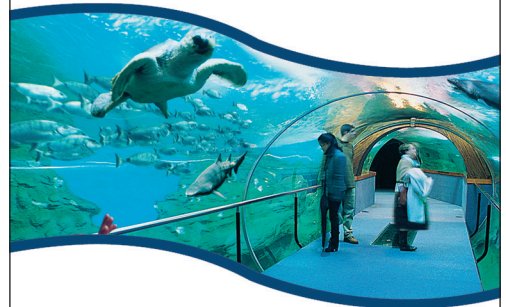
Julio Medem izan zen hi-definition sistema digitalean errodutzen lehena; *Lucía y el sexo* pelikulan erabili zuen. Zer esan nahi du horrek? Bada bobina bera, euskarri fisikoa, desagertu egiten dela eta filmak artxibo digital bihurtzen direla. Formatu digitalarekin, banaketa zeharo aldatuko da: pelikulen kopiak egitea –laborategi fotokimikoko prozesua– zen orain arte zinemaren prozesu garestienetakoa, baina orain satellite edo zuntz-optiko bidez “garraiatuko” dira pelikulak. Kostuak izugarri merkatuko dira eta kalitatea ere hobea izango da, ez direlako kopia fotokimikoak egingo, denborarekin hondatzen direnak; orijinalaren klonak iritsiko dira aretoetara.

Halaber, zinema industriaren ametsetako bat bete ahal izango du formatu berriak: filmak mundu guztian batera estreinatu ahal izango dira. Satellite edo zuntz-optikoari esker, munduan zehar barreiatutako 50.000 aretok baino gehiagok aldi berean estreinatu ahal izango dute pelikula bera. Aukera hori baliatuz, pentsatzekoa da geroz eta ohikoa goa izango dela kirol ekitaldien, kontzertuen eta oro har gertakari garrantzitsuen zuzenekoak proiektatzea aretoetako pantaila erraldoietan.

Antonio Carballo zinema kritikariak galdera egin dio bere buruari: “Imajinatzen zein botere izan dezakeen banaketa sarearen jabetza lortzen duenak? Operadore bakar batek, edo gutxi batzuek, modak, ohiturak eta estetikak ezartzeko giltza izango dute”. Carballoren aurreikuspenen arabera, publizitatea ere ez da geratuko kontrol-zirkuitu honetatik kanpo: *product placement* delakoa –modu ez zuzenean publizitatea sartzea filmetan– izugarri igoko da, eta iragarleek uneoro erabaki ahal izango dute zein aretotan eskaini nahi dituzten euren produktuak, zinema emanaldiaren eta saldutako sarreren arabera. “Banaketaren kontrola duenak izango du produktuen kontrola, eta hortaz, merkatuarena”.

Ines Intxaustiren ustez, teknologia diruaren alde jarriko da eta zinemak esku beretan jarraituko du: “Beste era batzuetan salduko dute, baina aretora nahiz gure etxeetara iristeko, *major* berek kudeatuko dute. Inork ez du negarrik egin zeluloidea desagertuko delako. Alderantziz, berri ona da, Japoniatik film bat ekartzeko dagoeneko ez da itsasontziz egin behar; film luzeak 30 kilo pisatzen ditu zeluloidean eta digitalean 100 film eramán ditza-kezu poltsikoan”. IBAIA Ikus-Entzunezkoen Euskal Ekoizle Burujabeen Elkarteak presidentea da Joxe Portela eta iritzi berekoa da, ekoizleen ikuspegitik: “Ona izango da digitalizazioa, inbertsio handia egin beharko da hasieran, baina banaketa optimizatuko du eta kostuak merkatuko ditu”.

AQUARIUM

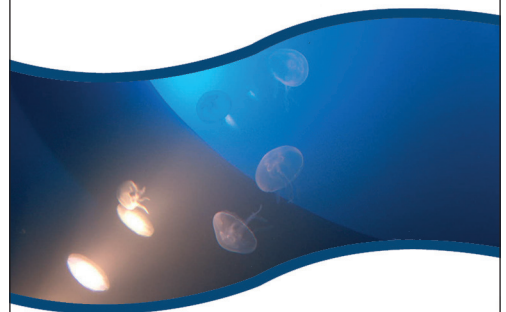
Karlos Blasco de Imaz Plaza, 1

20003 Donostia / San Sebastián (Gipuzkoa)

Tel: 943 44 00 99

e-posta: aquariumss@aquariumss.com

web orria: www.aquariumss.com

AQUARIUM
DONOSTIA-SAN SEBASTIAN

Zinema-aretoen desafioa bizirauteko

Denak, ordea, ez dira hain baikorrak, kaltetu nabarmenak utziko baititu aldaketa honek guztiak: aretoen jabeak. Izan ere, zinema inoiz baino gehiago kontsumitzen du ikusleak, baina ez aretoetan. Azken urteetan, zinema-areto askok atek itxi dituzte, baina pantaila kopurua antzekoa da, negozio ereduak delako aldatu dena: hots, areto handiak ixten joan dira, baina multisalak irekitzen. Hemen-dik aurrera, oster, prozesua kontrakoa izango dela aurreikusten du Carballo: multizineak areto bakar bihurtuko dituzte, pantailaren handitasuna eta ikusgarritasuna arma garrantzitsuenetakoa izango baita plasma pantailadun telebistarekin lehiatzeko. Dagoe-neko, esaterako, 200 Imax pantaila baino gehiago daude munduan –batez beste 22 metro zabaleran eta 16 altueran, munduko handienak– eta horietako bat Euskal Herrian daukagu, Barakaldon. Definizio altuko irudiaren eta soinuaren kalitatea inoiz ez bezalakoa izatea eta salaren ezaugarriak hobetzea dira aretoen apustu berriak. Hainbat aretok eserleku mugikorak ditu, usaime-na ere erabili izan dute gutxi batzuek, interakzioa eta errealtate birtuala bultzatu nahi da, eta 3 dimentsioko pelikula eta ekoizpe-nak ohiko izango omen dira etorkizunean, sistema digitalak ahalbidetzen duen grabazio estereoskopikoari esker. 2009an, mundu osoan 5.900 areto 3D formaturako prestatu-ta egongo direla aurreikusten da.

Gainera, arestian aipatu moduan, euren burua birmoldatu eta balioanitz bilakatu beharko dira aretoak: filmez gain, dantza eta antzerki emanaldiak eta kirol ekitaldiak –munduko azken futbol txapelketak ikusle ugari bildu zituen aretoetan– proiektatzera bideratuko dira. Baita 3D formatuan ere: U2 musika taldearen kontzertu-dokumentalak harrera ona izan berri du aretoetan. Hainbat lekutan, bideojokotan aritzeko ere erabiltzen dituzte, pantaila erraldoiaren aurrean denak batera jokatz. Eta Italiako herrixka batean, eztei-bideoa pantaila handian ikusteko ezkon-berriei aretoa 300 eurogatik alokatzeak arra-kasta handia izan du. Alegia, komunikazio zentro gisa ulertu beharko ditugula aretoak hemendik aurrera, dituzten aukera guztiak

Pirateria, erronka nagusia

Paradoxikoki, teknologia lagungarria izango da teknologiak berak zinema industriari sortu dion buruhauste handienaren aurkako borrokan: pirateria. Filmen kopia fisikoak desagertu egingo direnez, pelikula aretoan bertan ilegalki grabatzea izango da pirateriari geratuko zaion bide bakarrenetakoa, eta mundu osora banaketa askoz azkarrago egingo denez, lehenago ikuste-ko behintzat ez ditu jaitziko filmak jendeak.

Kontuak kontu, pirateria izango da zinema-ren etorkizuneko etsai eta erronka handieneta-koa. Nicolas Sarkozy Europar Batasunean aurkezturiko proposamena –Internetetik ile-galki artxiboak jaisten dituztenei abisua bidaltzea eta hirugarren oharrarekin Internet moztea– erdizka baino ez dute onartu: abisuak bidaltzea bai, baina Internet moztea ez. Hainbat herrialdetan isun bakan batzuk izan badira ere, pirateriaren aurka neurri nahikoa ez dela hartzen kexu da industria. Joxe Portela zinema ekoizleak dio askotan ezjakintasuna dela pira-teriaren arrazoia, euro bakarraren truke peliku-lak kalitate onean jaisteko aukera ematen bai-tute hainbat webgunek, modu legalean.

aprobatxatuko dituztenak, eta ez soilik pelikula eskaintzera zuzendutako sala gisa.

Digitalizazioak aretoentza-ko zein abantaila eta desaban-taila izan ditzakeen aztertzen ari dira jabeak. Euskal Herrian ohiko diren Cinebox, Golem edo Sade biltzen dituen Espai-niako Zinema-Aretoen Jabeen Federazioko komunikazio arduraduna da Borja de Beni-to. Berak azaldu digunez, mer-katu estudio sakona egiten ari dira, kontsumitzailea aztertze-ko, zinema-aretoa joatera bul-tzatzen duten faktoreak eza-gutzeko: zer baloratzen duen zinemaren sartzean, zer falta zaion aretoari nahiago izateko *home cinema* ikusiz etxean geldit-zea. Ikerketaren emaitzak abendu-urtarrila aldera jasoko dituzte. “Behin oinarri hori edukita, desberdintasuna eskaintzeko fronte guztietatik eraso egitea da asmoa, ikus-leak eskatzen digunera egoki-tzea. Egun jada, sala berri bat irekitzen den bakoitzean azken berrikuntzak sartzen

ditu, elementu bereizleak eskainiz publikoa zinemara erakartzeko”, argitu du De Benitok. Sarrera prezioa jaisteak ez al lukeen lagundu-ko galdetu diogu, baina salneurria liberaliza-tua dagoela eta areto bakoitzak egokien ikus-ten duena ezartzen duela erantzun du.

Hala ere, eta ikerketaren ondorioen zain, De Benitok dio ez dutela aretoak desagertze-ko arriskurik ikusten: “Egia da aisiaren kon-tsumoan aldaketa bizi dugula eta lehia handia-go dela, baina zinemak eskaintzen du beste aparailuek eta teknologia berriek eskaini ezin dezaketena: zinemara joatearen ekintza sozia-la, lagunekin bildu, pelikula ikusi eta afaltzera joateko plana”.

Eduki interesgarriak, zinematik DVDra

Hainbat adituren ustez, 1970eko hamarkadan zinemak bizitu zuen ideia krisia –abentura generoari eta zientzia fikzioari esker gainti-tua– errepikatzen da egun. Teknologiak eta kostuen merkatzeak edozeinen esku utzi du zinema egiteko aukera; baina gauza bat da baliabideak eskura izatea eta bestea talentua edukitzea. Koldo Almandoz zuzendariaren hitzetan, lehia handiagoa den heinean pro-dukto txar gehiago dago eta saturazio horren erruz, zaila da produktu interesgarrietara hel-tzea: “Galbahea pasako duen sistema behar dugu gaur egun, aldizkari edo webgune espe-

Román Gubern zinema ikerlariaren arabera, AEBetako *studio-system* tradizioa telebistara aldatu da eta telesail estatubatuarrak dira ikus-entzunezko kultura modernoaren eredu: “Baina *Sex and the city* telesailak pantaila handira jauzi egin eta grazia guztia galtzen du, berdin *The Simpsons*-ekin” (goian). Koldo Almandozek ere telesailen alde egiten du eta Jaime Rosalesek dio zinemak museoetan bukatuko duela (behean, hurrenez hurren).

ziazizaturen bat, zer ikusi asmatzen lagunduko diguna. Jaialditako programatzaileek esaten digute eromena dela: 1.200 film labur bidaltzen dizkiete eta ezinezkoa da denak ikustea, aukeraketa modu egokian egitea”.

Maila oneko edukiek zinema-aretoa utzi eta telebista pantailara egin dute salto, askoren aburuz. Román Gubern zinema ikerlari kataluniararen esanetan, AEBetako *studio-system* tradizioa telebistara aldatu da eta telesail estatubatuarrak dira ikus-entzunezko kultura modernoaren eredu: “Baina *Sex and the city* telesaila neskek pantaila handira jauzi egin eta grazia guztia galtzen dute, berdin *The Simpsons*-ekin. Telebista mundu mailako egongela erraldoi bihurtu da, aretoetako zinema baino askoz errentagarri eta eraginkorragoa”.

Almandozen iritziz ere, krisialdia gehiago dago erakusteko moduan, produktuan baino: “Ikus-entzunezko kultura bizi gara bete-betean eta zineman ideia krisia dago, baina inoiz baino telesail hobeak eta ausartagoak egiten ari dira. Nik pila bat disfrutatzen dut telesailaekin”. Eta zergatik bideratu dira indarrak telebistara? Almandozen arabera, telesaila gaur egungo bizimoduari egokituago dagoen formatua da: “Istorioek badute lehen zinemak sortzen zuen lilura hori sortzeko aukera. *The Sopranos* bezalako telesail batek, aparteko ekintzarik gabe, giro berezian sartzen zaitu, garai bateko *The Godfather* filmaren antzera. Zineman

Munduko aretoek une berean estreinatu ahal izango dute pelikula bera. Eta geroz eta ohikoagoa izango da gertakari garrantzitsuen zuzenekoak aretoetan proiektatzea

berriz, denetarik dagoen arren, lehen harritzen zintuena gaur egun *mainstream* edo komertzial bihurtu da. Epaimahaian pelikula asko ikustea egokitu zait duela gutxi eta bada go errepikatzen den estilo bat, ‘apurtzailea izango naiz teknika apurtzaileekin’, baina jada zaharkituta geratu dena: Lars Von Trier-en filmen kopia pila bat dago egun, eta ez dute ekarpen berririk egiten”.

Kontuak kontu, inork ez dauka etorkizuna irakurriko duen bola magikorik. Hollywoodeko gurutetako bik aurkako iragarpena egin dute: George Lucasek dio hemendik hogeit urtera inork ez duela aurrekontu handiko pelikularik egingo eta James Cameronek berri, ekoizpen erraldoiak eta 3Da direla bidea –kasualitatez 200 milioi dolarreko filma prestatzen ari da, 3 dimentsiotan—. Joxe Portela ekoizleak ere, aurrekontu puztuagoak nahi ditu euskarazko zinemarentzat, pantaila handian ikusgarritasuna bilatzen duelako ikusleak, zerbait desberdina. Baina zuzendari frankotiratzaileen apustu apurtzaile eta interesgarrietarako zirrikituak beti izango ditu zinemak. Agian, Jaime Rosalesek dioen moduan, museoetan bukatuko du zinemak, baina bide berrietara egokitzea beste aukerarik ez du. Koldo Almandozen ustez, aldaketa baikorra da: “Joera daukagu negar egiteko, baina beste motatako enpresek ere egokitu behar izaten dute egoera berrietara; onerako izango da, jendeak ipurdia mugitu beharko du”. ■

«Niretzat sinonimoak ez dira existitzen»

Zigarroa eta begiak batera piztu ditu eta bere hitzei sua darie.
Nork esan zuen suak ez duela marrazteko balio?

SUSTRAI COLINA

Argazkiak: Dani Blanco

Zer aurkitu zenuen Arte Ederretako karreran?

Askatasuna. Urtebete lehenago euskal filologia ikasten hasi nintzen Donostiako EUTG-n, eta kartzela iruditu zitzaidan. Jesuita eskola bat, atsotitz eta esamolde eredugarriak paretetan, ezin nuen jasan pertsona batek nolakoa izan behar zuen markatzea. Askatasunaz gain jende oso interesgarria ezagutzeko aukera eta mundu ikuskera bat eman zidaten arte ederrekin. Irakasle gehienek bazuten irakasten zutena inguruarekin lotzeko joera. Ez zuten artea gauza isolatu moduan esplikatzen, inguruarekin, gizartearekin eta garaiarekin lotutako adierazpide edo jardun bezala baizik. Gainera, arlo teorikoaz gain alde praktikoa zegoen, marraztu beharra, pintatu beharra, eskulturak egin beharra. Hor ezintasun eta kontraesan asko agertzen ziren, gauza bat baita pentsatzea hau edo hura egingo duzula, eta beste bat ikustea hori egiteko zer zailtasun eta oztopo dauden.

Herritar arruntak ez al du artea egunerokotik oso aparte ikusten?

Bai, eta ez da harritzekoa. Horixe da saldu dena. Allan McCollum artista estatubatuarrak artearen sistema inor sar ez zedin hedatuta zegoela zioen. Jendeari museoetara joateko gonbidapena egiten zaio, artea ikusi eta baloratzeko eskaintza, baina aldi berean atea ixten zaio. Nola? Artea beste maila batera igoz,

Nortasun agiria

1975eko urtarilaren 29an sortu zen Azkoitian. Arte Ederretan lizentziatua, medio askotako kolaboratzailea, liburu-portada anitzen egilea, *Lisboa Min*, *Epelde*, *mende baten soinua* eta *Van Gogh, bihotzean eguzkia* liburuak idatzi ditu. Egun, Sautrela literatur programan egiten du lan.

arrotz bihurtuz, jende arruntaren eskura ez dagoela iradokiz. Bestalde, guk ikasi genuen garaian, eskolan arteari ez zitzaion batere garrantzirik ematen. Artea selektibitate aurreko urtean ematen zen ikasgaia zen, beste ezer ez. Arte Ederretako fakultatean ere bazegoen beldur hori, artea ez ote zen burbuila bat. Horrexegatik azaltzen ziguten zer aurkituko genuen kalean.

Nola uler daiteke burbuila batean dagoena?

Ez dago artea ulertzerik bere garaitik aparte. Koadro bat ulertzen da bere garaia aztertuta, autorea ezagututa, zer gertatu zen jakinda... Esaterako, kubismoa bere leho-

rrean esplikatzuz gero zer? Ezer ez. Esplikatu behar dena da kubismoa nondik sortu den, zergatik, zerren eraginez, aurretik zer egon den... Gure mundua irudien hain menpe egonda, irudiaren azterketa sakonagoa botatzen dut faltan. Nire ustez eskolan markesinatako iragarkiak aztertu behar lirarteke, formalki, baina ez formalki bakarrik. Zergatik dauka forma hori, zein da mezua, zergatik eman nahi digute mezu hori... Iru-diak badauka begietatik sartu eta barruan geratzeko indar bat, eta hori publizitatea eta telebista egiten duten guztiek badakite. Hori dena txikitatik aztertuta, artea beste era batera ikusiko genuke, azken finean, arteak

Xabier Gantzarain

bere garaiko gizarteari erantzun baizik ez baitio egiten.

Arteaz zipitzik jakin gabe, zergatik dakit museo batera sartzean, zein obra den miresgarria eta zein eskasa? Zer dago horren atzean?

Batez ere, izenaren edo markaren eraikitzea. Dena den, hori ez dago artean bakarrik. Inñaki Segurolak oso ondo esplikatzen du liburuak idazlearen izenik gabe argitaratuko bagenitu kritikak oso desberdinak izango liratekeela. Ez badakigu liburu hori punta-puntako idazle kontsokratu bate-na dela nola egiten dugu kritika? Baina badakigu liburua norena den eta aurretik daukagun informazio guztiak baldintzatzen du gure irakurketa onerako zein txarrerako. Artean gauza bera. Gaur egun, inork ez du esango Picasso bat txarra denik. Hala ere, ona eta txarraren kontua, oso terreno tran-patia da. Zer gertatzen da faltsuarekin? Zergatik da faltsua txarra originalaren berdin-berdina bada? Faltsua delako. Irizpidea ez da koadroari buruzkoa, lehen-a-gotik datorren beste zerbait da. Bost kritikarik esaten badute era-kusketa bat ondo dagoela, sariak ematen badizkiote, nahita nahiez beste predisposizio batekin joa-ten zara hori ikustera.

Baina nork markatzen ditu irizpide horiek?

Garai batean akademia zegoen eta berak esaten zuen “hau ona da guk markatutako kanonak betetzen dituelako”. XX. mende-ko arteak lortu du hori puskatzea, ez egotea kanonen menpe. Ona izan daiteke kanonak betetzen dituen-a, baina baita hausten ditue-na ere. Kanon hori aldatzen doa etengabe eta gaur egunean museoek eta erosleek markatzen dute. Sinesgaitza da baina Abra-movich bezalako aberaskilo batek markatu dezake artearen irizpidea, bere neskalgua-nari gustatzen zaizkion lanak erosi eta Mos-kun jarri nahi dituelako ikusgai. Horri artearen munduan gauzak gurtzeko dagoen joera gehitu behar zaio. Alegia, “hau ona da eta gurtu egin behar duzu, ez bazaizu gus-tatzen inozoa zarelako da”. Jende askok horren aurrean inpotentzia eta gutxiagota-sun konplexua dauka. Horregatik biltzen da artaldera.

Jende arruntak ez al ditu irizpide horiek sozialki kokatzeko erabiltzen?

Kultura beti izan da, eta orain agian gehiago, bereizketa sozial baten erakusgarri. Hor italia-rrek *distaco* hitza erabiltzen dute: distantzia, baina ez fisikoa, distantzia ekonomiko sozial

“Nire ustez eskolan markesinatako iragarkiak aztertu behar lirateke, formalki, baina ez formalki bakarrik”

“Sinesgaitza da baina Abramovich bezalako aberaskilo batek markatu dezake artearen irizpidea”

Zurrunbiloa

“Donostiako Zinemaldian, ez dugu zineaz hitz egingo baina zinemaldiaz bai. Durangoko Azokan berdin, liburuez ez dugu hitz egingo baina azokaz bai. Zurrunbiloak, garai bakoitzean, aurrez erabakita dagoenari buruz hitz egitea eskatzen du. Hortik ezin da atera”.

eta kulturala baizik. Gaur egun enpresa txiki bateko langile eta nagusiak eduki dezakete BMW bana. Orduan, nagusiak bere nagusita-suna erakutsi nahi badu, segur aski bide kulturala aukeratuko du. Bere gustuak jasoagoak izango dira, kultuagoak, operara joango da, halako antzerki obra ikustera, baina ez da rock kontzertu batera joango. Donostian nabarmena da. Zer kontzertutara joaten da udale-ko jendea? Zer inaugurazioetara?

Zer obra ikustera? Zer jende datorrenean? Gero ikuskizunari buruz ez du inork hitz egingo, baina Uria eta Sandia han zeudela komentatuko da. Bestalde, dirua daukanaren-tzat, artea inbertsio bat izateaz gain, prestigio sozialaren ate bat da. Historian zehar, erre-geek, aristokraziak eta elizak horretarakoxe erabili dute, eta orain Abramovichek.

Zergatik dago bai gizartean bai artean dena sailkatzeko beharra?

Dena sailkatzen da, dena mailakatu, eta behin nonbait kokatu zaituztenean oso zaila da hortik irtetea. Sailkatu behar horrek dena jaten du, denok jaten gaitu, eta guk ere nahigabe dena sailkatzera jotzen dugu. Beti da errazagoa sistema-ri jarraitzea kontra egitea baino. Askotan inkontzienteki ere sar-tzen zaizkigu joera horiek. Den-

bora guztian aurreratu beharra, aurrera-pe-naren ideia, beti hobetu beharra, etengabeko formazioa... Etengabeko for-mazioa sekulako asmakizuna da. Joan naiz ez dakit zenbat urtetan eskolara eta orain esaten didazue alferrik dela, Interneten nabigatzeko ikastaroa egin behar dudala, jendaurrean hitz egiten ikasteko ikastaroa, txinera ikasteko beste bat... Noiz geratu behar dugu? Gelditu, tragoa hartu, lasai egon... Baina ez, beti dago ingelesa, inge-le-sa ez bada txinera, eta txinera ez bada erru-siera. Beti ikasten egon behar duzu, beti etengabeko formazioan. Gizarte honen oso adierazle ona da. Beti segi eta segi, baina beti sailkapenaren barruan.

Zuk idatzia: “Jendeak ez du ezer jakin nahi, jendeak entretenimendua nahi du”.

Ni naiz lehenengoa ohartzen entretenitu behar dudala. Ez hainbeste jakin, pentsatu, gauzak zalantzan jarri. Horrek nekatu egi-ten du. Ikusten dut egunean hamar ordu lanean pasata etxera doan jendea, eta bista-koa da ez daukala pentsatu eta gauzak kolo-kan jartzeko gogo, indar eta denborarik. Jende horrek entretenimendua nahi du. Norbaitek zerbait kontatzea, eta bera

entzuten edo ikusten egotea jarrera pasiborekin. Hori bai, beti behar dugu zerbait. Entreenimendua gizarte honen beste ikur bat bihurtu dugu. Eroskira joaten zara, eta erosketak egiten zabiltzan bitartean, hari musikal bat daukazu bueltaka oharkabeen. Internet oso tresna ona izango da informazioa bilatzeko, baina baita denbora-pasarako ere. Entreenimenduak denok biltzen gaitu bere baitan.

Ez dakigu aspertzen, ala?

Abiadura kontua ere bada. "Aspertzen da jendia..." kantatzen du Pettik. Aspertzen da ez dakielako aspertzen, ez dakielako zer egin denbora librean daukanean. Turistarena oso kontzeptu adierazgarria da. Turista joaten denean leku batera argazkiak ateratzen ditu, ikusi behar dena ikusi, baina segidan agortzen du leku hori. Leku asko agortzeko eginda daude, ez bertan bizitzeko. Bizitzearena ere oso desberdin ulertzen dugu guk eta gure gurasoen belaunaldiak. Denbora, erritmoa, gauzak lasai hartzearena, patxadaz egitearena... Bill Gattsek badauka liburu oso arrakastatsu bat non esplikatzeko duen nola egin gauzak azkar. Azkar, baina ez ondo. Ez pentsa ni hortik salbu nagoenik. Ni ere nire garaia-aren semea naiz.

Guggenheim, Artium, Huarte edo Tabakalera bezalakoak ere gure garaia-aren semeak dira. Erakunde-aren semeak, alegia.

Batez ere, fatxada kontua da, itxura. Artea eta kultura turismorako beste amu batzuk bihurtu dira, eta erakundeek zerbait egiten dutela justifikatu behar dutenez... Bilboko Guggenheim eraiki zenean kulturalki inportantea izango zela esan ziguten, baina batez ere, ekonomikoki. Hortik aurrera, Bilbok arte modernoko museo bat baldin bazeukan, Gasteiz ezin zen gutxiago izan eta Artium behar zuen, Iruñeak Huarteko museoa, eta Donostiak Tabakalera. Praktikan Tabakalera ezberdina izan daiteke, baina politikarien asmoetan denak berdina dira, turismoa erakartzeko eta kulturaren inbertitzen dela esateko proiektuak. Hori bai, gero kultura ez zaio inori inporta.

Euskal Herrian badago hainbeste museo elikatze publikorik?

Hori da. Joaten zara museo eta galerietara eta zenbat jende ibiltzen da? Oso jende gutxi. Tira, Guggenheimena beste kontu bat da. Ni joanzalea naiz baina askotan ez dakit zer ikustera joaten naizen, han dauden lanak ala han dabilen jendea. Zein da Guggenheimera doan jendearen profila eta beste museoetara doanarena? Zer publiko dauka arteak? Dena den, gauzak egiteko ez nintzateke publikoaren zain egongo.

Publiko batek kultura kontsumitzea geroz eta garestiagoa dela dio.

Durango

"Zertarako da Durango? Zer ekartzen digu Industria mantentzeko eta eguberritako opariak erosteko leku bat da? Euskal kulturaren plaza inportante bat? Ez bada lan kontuengatik, ez naiz arimatu ere egingo".

Nik ulertzen dut hori, baina ez dut konpartitzen. Garestia da 20 euroko liburu bat? Garestia da 20 euroko CD bat? Kokaina gramo bat 60 eurotan garestia da? Londresera lau egunerako bidaia 1.000 eurotan garestia da? Zer da garestia? Gure lehentasunen arabera da prezioa. Jende askorentzat, alderantzizkoa ere bada, zenbat eta garestiagoa izan hainbat hobe. Zenbat eta garestiagoa izan orduan eta selektoagoa izango den seinale. Eroste-ko ohitura daukanarentzat, eta benetan liburu hori nahi duenarentzat, liburu bat 20 euro ordaintzea oso merke da. Ikusita liburu batek zenbat irauten duen, zenbat aldiz irakurri dezakezun, nola betetzen duen etxeko apalategia... Prezioarena oso erlatiboa da.

Nabari da liburuak idazteaz gain liburuen azalak egiten dituzula. Zergatik sentitzen zara azalak egiten idazten baino askoz erosoago?

Ez dakit zehazki. Agian, irudiak gauza asko esaten dituelako, eta esateaz gain iradoki. Irudi bat bakoitzak nahi bezala interpreta dezake, hitzak ez hainbeste. Niretzat hitz batek gauza bat esan nahi du beti. Irudi bat, aldiz, irekiagoa da. Gainera, azal bat egiten dudanean ez naiz ni liburu horren erantzulea, eta idaz-

ten dudanean bai. Gogorragoa egiten zait hitzarekin dudana harremana irudiarekin dudana baino. Ikusten badut orain hamar urte egindako azal bat eta ez bazait asko gustatzen tira, baina ikusten badut orain hamar urte idatzi nuen zerbait eta esaten badut "hau dek txarrixe!" amorrua ematen dit. Hitza azkenean txiki-txikitatik jaso dugun mundua azaltzeko tresna da, eta barrurago sentitzen dut.

Zuretzat hitz batek gauza bat esan nahi du beti. Alabaina, egun, hitz askok dena eta ezer ez esateko balio dute.

Nik oso harreman estua dut hitzarekin, eta niretzat sinonimoak ez dira existitzen. Gauza

bati buruz hitz egiteko bi hitz baldin badaude, bi hitzetako bakoitzak esanahi bat duelako da. Nonbait diferentzia bat dago, ez dira gauza bera. Hitz bakoitzak dauka bere ñabardura, xehetasun eta historia. Hitzek mundu bat erakusten dute eta egia da hitzak hiltzen ari direla, esanahiz husten. Hitz batek berdin balio du Azkunaren ahoan eta Otegiarenean? Hitza bera da? Horretaz gain, irudiaren munduak, mundu digitalak, hitzaren debalutzea ekarri du. Hitz bat idazten denean gauza bat da baina esaten denean beste bat. Bere fonetika dauka, bere sonoritatea. Ez da gauza bera “lakarra” edo “goxoa” esatea. Ez dakidana da 14 urteko batentzat hitzek zenbateko garrantzia daukaten.

Lewis Carroll: “Kontua ez da hitzek zer esan nahi duten, nork agintzen duen baizik”.

Nire esaldi kuttunenetakoa da. Dena argi uzten du. Nik agintzen baldin badut nik erabakitzen dut hitz bakoitzaren esanahia. Hori da pasatzen ari zaiguna. Edozein hitz erabiltzailearen arabera aldatzen da. Nola egiten zaio horri kontra? Esaterako, Lasa eta Zabala ez dira biktimak, ez daude biktima bezala onartuta. Zein diren biktimak?

AZKEN HITZA

Iritzia

“Arte Ederretan gehien baloratu nuena dena kolokan jartzeko joera hori da. Edozeren aurrean ‘zergatik?’ galdetzea. Horregatik estimatzen dut nire lekutik aterako nauen iritzi bat, nire erosotasuna puskatuko duena, eta gauzak beste era batera ikustera bultzatuko nauena”.

Agintzen dutenek erabakitzen dituztenak, besteei ez zaie inolako aukerarik uzten. Hori artera ere aplikatu liteke. Zergatik bihurtu zen Bigarren Mundu Gerraren ostean Estatu Batuetako artea denon ikur? Ez onena zelako, Estatu Batuek agintzen zutelako baizik.

Zure buruari zeuk agintzen diozunez, zer harreman duzu estetikarekin?

Niretzat oso inportantea da. Jantzi behar dudana nolako den, gustura nagoen horrekin, zer itxura ematen duan... Horretan bai bizi naizela besteen mende. Esango nuke gutxien zaintzen duenarentzat ere, badela inportantea, bai zer janzen duen, nolako autoa edo bizikleta daukan, nolako lekuak gustatzen zaizkion, nola dekoratuko lukeen bere etxea. Azkenean, detaile horiek osatzen gaituzte. Harrigarria dena da Ikeak eta Zarak nola lortu duten denok uniformeak izatea. Denok uste dugu elkarrengandik oso desberdinak garela, baina denak berdin janzen gara, gauza berdinak erabiltzen ditugu, sofa berdinak dauzkagu... Desberdinak garen ilusioa mantendu nahi dugu, ordea, eta hori estetikarekin elikatzen dugu, estetika zentzu zabalean ulertuz. ■

Sutagar
20 URTE

20. URTEBETETZE
OSPAKIZUN BIRA

AZAROAK 14 BARAKALDO **ROCKSTAR LIVE**

AZAROAK 15 BERGARA **JAM**

AZAROAK 29 BERMEO **KAFE ANTZOKIA**

ABENDUAK 19 L'HOSPITALET **SALAMANDRA**

ABENDUAK 26 DURANGO **PLATERUENA**

kontratazioa: 619 11 69 74
sutagar.com

Javier Correa, Kolonbiako sindikalista

«Paramilitarrek jendea izutzen dute, Gobernuak bultzatuta»

Sinaltrainal Kolonbiako Janarien Industriako Langileen Sindikatuko idazkari nagusia da Javier Correa. Munduko herrialde gehienetan lan nekagarria eta gogorra dena, heroien jarduna da Hego Amerikako herrialdean. Aurten hil dituzten 50 sindikalistak kontuan hartu, osterantzean.

Testua eta argazkiak:

URTZI URRUTIKOETXEA

JAVIER CORREAK Bogotako egoitzan hartu gaitu ostiral goiz batez. Bizkartzainarekin ibili ohi bada ere, sindikatuaren egoitza etxe xumea da kanpotik, gutxieneko segurtasun neurriak baino ez dituen. Bai baitakite gau eta egun grabatzen dietela sarrera eta gura dutenean erasoko dietela, edozein neurri hartuta ere.

Zein da orain bertan herrialdearen egoera? Alvaro Uribe presidenteak behin baino gehiagotan esan du paramilitarrak desmobilizatu egin direla. Alvaro Uriberen Gobernuaren aldetik ekimen gogorra dago sindikalisten eta biztanleria orokorraren aurka, diseinatuta daukaten estrategia orokorraren baitan: kanpoan sinestarazi nahi dute ez dagoela gatazka politiko, armatu eta sozialik, talde terroristak eta ekintza terroristak baino ez daudela. Hala, Gobernu saiatu da paramilitarismoa ikusezin egin, bera baita paramilitarismoaren kudeatzailea. 90eko hamarkadan Uribe Antioquiako gobernadore zenean talde paramilitarrak legeztatu zituen Convivir segurtasun

"Uriberen Gobernuak kanpoan sinestarazi nahi du ez dagoela gatazka politiko, armatu eta sozialik, ekintza terroristak baino ez daudela"

sun kooperatiba izena emanez, proba laborategia izan zen hura eta gaur herrialde osora hedatu du. Reinserción izeneko prozesuarekin hasi zen 975 legearen bidez; zigorgabetasun legea da eta estatu barruan sartzen dituzte talde paramilitarrak. Ez dute egiaren erdirik esaten krimenei buruz, eta iruzur egiten diete nazioarteko iritziz publikoari eta biktimei. Ekintza eta sarraski gutxi batzuen berri ematen dute, baina egile material gutxi batzuk soilik salatuz, eta atzeko guztia ezkutatzuz: egile intelektualak, Gobernuako kideak, enpresak, multinazionalak, hilketa eta biztanleriaren aurkako terrorismo prozesu horren atzean egon den guztia ez da ageri. Hainbeste hilketa, tortura eta desplazamenduren atzean daudenak saritzeko modua da, hain dira apalak zigorrak. Gainera hainbat buru paramilitarrek espetxetik jarraitzen dute ekinean, erosotasun guztiekin bizi dira, txantajeak eta salerosketak egiten.

Gobernua parapolitika eskandaluetan murgildu da, 63 parlamentario uribista baino gehiago daude nahasita talde paramilitarren aferetan. Ralitoko bileretan egon ziren [2001eko uztailaren 23an Estatuko hainbat ordezkari eta Auco paramilitarrek egindako bileraz dihardu] estrategia prestatzen, paramilitarismoaren eta narkotrafikoaren menpeko errepublika eratzeke. Horren aurrean konstituzio epaitegiaren aurka jotzen du Gobernuak eta Venezuela eta Ekuadorren aurkako gatazkak nahi ditu; narkotrafiko eta paramilitarismoarekin nahasten dituzten aldiro antzekoak egiten dituzte arreta desbideratzeko.

Hain gertakari larriekin, zein argumentu darabil Gobernuak paramilitarrengandik bereizteko?

Paramilitarismoa bizi-bizirik eta oldar betean dago. Gobernuak dio desmobilitatuta daudela, eta oraingo kriminalei "talde berri" deitu die, ez dutelako onartu nahi, legeztatze eta guzti ekintzan jarraitzen dutela defentsarik gabeko biztanleen aurka, nazioarteko presiorik ez jasotzeko. Konfiantza sortu nahi dute, aspalditik ari dira ahaleginean AEBekin TLC (Merkataritza Libreko Tratatu) izenpetzeko, hau da, gure lurralde guztia multinazionalen menpe jartzeko, hemendik haien industrietarako behar duten oinarritzko materia eraman dezaten.

Eta hor sartzen da zuen aurkako eraso.

Aurtengo iraila arte 41 sindikalista hil dituzte, iaz urte osoan baino gehiago. Mehatxu kopuruak ere gora egin du, desplazamenduak etengabeak dira, eta hori gutxi balitz epaitegietara eta espetxera garamatzate. Preso daude hainbat sindikalista, Alvaro

Demanda Coca-Colari

"Kolonbiak ikertu nahi ez duenez, kanpoko erakundeen elkartasunari esker demanda jarri zuten Miamiako hegoaldeko barrutian, Coca-Cola zigortzea eskatuz Isidro Segundo Gilen hilketagatik, Bucaramangako lantegiko langileen bahiketa eta torturagatik, eta Cucuta hiriko lankide bat bahitzeagatik, besteak beste. Hasieran aintzat hartu zuen epaileak, eta iazko abuztuaren esan zuen ez zeukala jurisdikziorik, ez zegoela babesik AEBetan horren aurka joateko. Martxoan helegitea aurkeztu genuen Gorte Federalean. Espero dugu prozesu legal horrek egia argitu eta justizia ekartzea".

Uribe eta enpresak gure ekintza sindikala kriminalizatzen dabiltzalako.

Cauca haraneko kainaberadietako langileen greba bultzatu dugu egunotan. Armadak 33 lagun zauritu eta zeukaten guztia erre die; gero, militarrek tankeetan sartu dituzte fabrikara lanera, greba puskatzeko. Hara Cauca indigena eta nekazarien aurka ere zelan diharduten, etengabe bonbardaketa eta operazio militarretan. Eta hirietan paramilitarrek kontrolatzen dituzte auzuneak, Gobernuak bultzatuta jendea izutzen dute, etxeratze deiak ezarri eta mugimendua debekatzen dute, kontrolak egiten dituzte, zein auto sartzen den ikusteko, jendea ezin da etxetik irten edo paramilitarrei esan behar diete nora eta zertara doazen. Alvaro Uriberen Gobernuak biktima bezala agertu nahi du baina funtsean haiek dira erantzuleak.

Zer dela eta Coca-Colaren aurkako kanpaina?

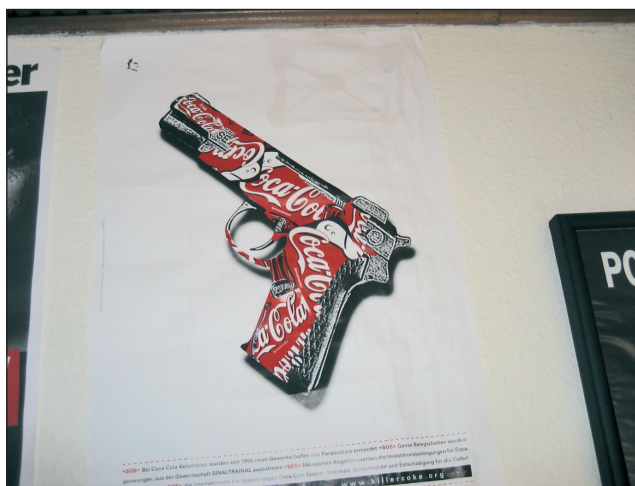
Oso erraza da: multinazionalak dira paramilitarren ekintza horren onuradun. Estatuaren estrategia multinazionalen alde da, eta Coca-Cola zehazki nahasita egon da langileen aurkako ekintzetan. Coca-Colako bederatzi langile hil dituzte, Carepako gure egoitza suntsitu dute, kideak desplazatu dituzte, gure eta gure senideen aurkako heriotza mehatxuak etengabeak dira. Coca-Cola profitatu da sindikalgin-tzaren aurkako erasoaz, are era basatiagoan erreprimitzeko eta prekarietate baldintzak ezartzeko lanean. Horregatik nazioarteko elkartasunera jo behar izan dugu, hainbat elkarte bultzatu gaituzte zigorgabetasun horren aurka eta horren harira sortu zen Coca-Colaren aurkako munduko kanpaina, langileen bizia errespetatu dezan multinazional gringo horrek. Presio tresna izan nahi dugu, bere egin dezan giza eta langileen eskubideen defentsa.

Zer jazo zen Carepan?

1994tik hasi ziren kideak hiltzen hiri horretan. 1996an, langileen eskubideen plegua

izenpetu behar zen egunean, paramilitarrak enpresan sartu eta Isidro Segundo Gil langilea hil zuten; zenbait ordura langileak bildu zituzten eta arrastiko lauretara arteko epea eman zieten mobilizazio sindikala bertan behera utz zezaten. Gero paramilitarrek eurek atera zituzten eskualdetik sindikalistak. Eta Coca-Colak epaileari eskatu zion langileok kaleratzeko eskubidea, lanpostuak utzi zituztela eta! Beraiek ordaindu zituzten txartelak eta ondotxo zekien mehatxuengatik alde egin behar izan zutela, bizia salbatzeko.

Gauez, gure egoitzari su ematen zioten, izua sortzeko batetik, eta bestetik froga guztiak desagerrarazteko, etorkizuneko salaketak eragozteko. Carepako egoitza suntsitu eta gero, hil batzuetara egindako txostenean irakur daiteke paramilitar haiek enpresan jarraitzen zutela. Eta azkenik langileek utzi egin behar izan zuten. Hainbat botilaratze enpresatan ikusi ditugu buruzagiak paramilitar ezagunekin berbetan; segurtasun buruak militarrek edo paramilitar ohiak dira. Ondorioa jazarpena eta muntaiak izan dira, gu epaiketara eramateko, publikoki seinalatzeko, atxilotu gaitzaten, eta Estatuaren estrategiaren antzera hilketa eta jazarpena erabiltzeko.

Zenbat heriotza mehatxu jaso dituzu zuk?

Iaztik aurten arte hamabost jaso ditut. Baina paramilitarrez gain jazarpen publikoa ere badago, fiskaltzaren aurrean epaiketa jarri dit Coca-Colak, kalte ordainak eskatuz. Gurekin ezin dutenez, familia izutzerat pasa dira. Alaba sarri mehatxatu dute, hainbat hiritatik atera behar izan dugu. Azkena Popayanen (Cauca-ko hiriburua), handik ere atera behar izan dugu eta orain atzerrira bidaltzekotan gaude, joan den hiri guztietan jazarri eta mehatxatu dutelako. Presionatzen segitzeko eta nire jardunbidea eragozteko eta salaketak ez egiteko,

Coca-Cola multinazionalaren kontrako kanpaina martxan du Correaren sindikatuak.

"Buruzagi sindikal askok badakigu egunen batean hil edo epaiketara eramango gaituztela, kitatze zerrenda horretan gaudela"

oraintsu etxean sartzen ere saiatu ziren. Eta iaz kontrol "bitxi" batean gerarazi gintuzten autoan, baina jende gehiagorekin gindoazen eta alde egin ahal izan genuen. Ni desagerrarazteko asmoa zutela uste dugu. Familiari erasotzea oso gauza sentibera eta biguna da, eta aurrera egitea oso gogorra egiten zaigu.

Ez daukazu uzteko asmorik?

Ez. Uste dut isiltasuna izan dela enpresarioek biztanleen aurkako estrategiaren zutabeetako bat. Eztabaida hori geneukan Sinaltrainalen, isilpean generaman borroka, beldur genien ondorioei, eta 2002an salaketa publikoa egin eta nazioarteko kanpaina hasi zenetik ikusi dugu lanean jarraitzea ahalbidetu digula. Kolonbiako herria era masiboan altxatzen den egunean, sistema hau eta krimenak salatzen dituenean, orduantxe egingo dio nazioarteko komunitateak benetan presio Kolonbiako Gobernuari. Horregatik uste dugu isiltasuna ez dela onerako ez sindikaturako ez langileentzat, horrek zigorgabetasunarekin jarraitzea baino ez dakar, eta izu eta hilketen estrategien betikotzea. Hala betikoek irabaziko lukete, multinazionalak eta Kolonbian boterea kontrolatzen dutenek, horregatik jarraituko dugu krimenak salatzen.

Baina ulergarria da beldurra.

Bai, noski, giza faktore hori, sinesmena osoa izanik ere, ulergarria da. Buruzagi sindikal askok badakigu egunen batean hil edo epaiketara eramango gaituztela, kitatze zerrenda horretan gaudela. Argi esan digute errepresio mota mehatxutik eliminazio fisikora joango dela, jakitun gara. Baina sindikalista bat hil edo Coca-Colako langile bat mehatxatzeaz bat, lankide bat eroritakoan hamar altxatzen dira erresistentziarekin jarraitzera, ideiak zabaltzera eta multinazionalak eta Kolonbiako erregimena salatzen. ■

1936ko brigadistak

Elkartasuna lepoan hartuta

1936ko Gerra hastean, bazter guztietako boluntarioek eman zuten izena Espainiako Errepublikaren alde borrokatzeko. 53 naziotako milaka borrokalari aritu ziren Brigadetan. Tartean izan zen Theodulo Francos baionarra.

JOSU CHUECA

ALDEZ AURRETIK, ehunka boluntario elkar-tzen hasiak ziren jadanik, gehienak Bartzelonan ospatzear zegoen “Espartakiada” delakoan parte hartzeko. Berlingo Jokoen “Olinpiada alternatibo” horretan parte hartu zutenek aukera izan zuten Goded jeneralak gidatutako matxinoen porrota bertatik bertara ikusteko. Aragoi aldean eta batez ere Madrilen, gerrak aurrera egin zuen ordea, eta horietako asko CNT-k, POUM-k eta PSUC-k sortutako zutabeetan sartu ziren, lehen nazioarteko taldeak osatuz.

1936ko irailetik aurrera, lehendik zeuden boluntarioei munduko alderdi komunistek bidalitako miliziano taldeak gehitu zitzaizkien. Izan ere, Britainia Handiak, Frantziak, Italiak, baita Sobietar Batasunak ere “Parte ez hartzearen Politika” sinatu berria zuten

Brigadistak Bartzelonako agur ekitaldian, 1938ko urrian. Argazkia Robert Capak atera zuen.

arren, ordurako bi egoera ezberdin ikus zitezkeen: Alde batetik, matxino frankistek, nazien eta faxisten laguntza zela medio, gerra irabazi zezaketen —Irun eta Donostia hartzeaz gain, iparraldetik eta Andaluziatik joandako tropak Madrilgo atarian zeuden—. Bestetik, Nazioarteko Batzordeak Gobernu errepublikarra kate motzean lotu zuen, armak erosteko eta laguntzak jasotzeko bide legalak itxi baitzizkion.

Jaramatik Ebrora: Baionako komunista baten ibilerak

Egoera horrek akuilatu zuen esparru ezkertiarren elkartasuna. Errepublikanoek Irungo muga galdu ostean, trenez eta barkuz Bartzelonara iritsitakoek Albacetera jo zuten; hor kokatu zuten Nazioarteko Brigaden egoitza nagusia. 35.000 brigadista inguru elkartu ziren bertan. Kultura, hizkera eta jatorri oso desberdinak izan arren, bat egin zuten faxismoaren aurka borrokatzeko grinan. Armada errepublikanoak izan zituen gabeziak jasan zituzten brigadistek, baina arrakastaz eutsi zieten faxisten erasoaldiei. Erabakigarria izan zen, esaterako, beren parte hartzea Madrilgo defentsan, 1936ko azaroko egun zailenetan, baita Jaramako eta Guadalajarako borroketan, Belchitekoan eta Ebrokoan... Horietan guztietan —baita II. Mundu Gerrako beste zenbaitetan ere— aritu zen Theodulo Francos, Baionan hezi eta hazi zen gazte komunista. Denboraren poderioz Nazioarteko Brigadista haiek joan zaizkigunean, berak gogo handiz oroitzen ditu orduko lagunak eta ibilerak:

Theodulo Francos (Baiona, 1914)

«Franco kafea ezin harturik utzi genuen»

Mendea betetzear zara, jardun politikoan ere aspaldidanik zabiltza, noiz eta nola hasi zinen? Sacco eta Vanzettiren aldeko mobilizazioekin. Nik orduan 14-15 urte nituen eta oroitzen naiz Baionan, Saint Esprit auzoan, geltokiaren aurrean hain zuzen ere, egin genituela hainbat elkarretaratze eta Frantziako jendarmeak gogor aritzen zirela gure kontra. Gazteri Komunistetan eman nuen izena eta hasi nintzen propaganda lanetan, kartelak eta horrela paratzen. Nire aita Forges de l'Adour enpresan ari zen lanean eta greba luze baten ondorioz kanporatu egin zuten. Testuiguru horretan ezkerreko jo nuen. Gero, Espainiako Errepublikaren garaian, Asturiasko Iraultzaren ondorioz ihesi zetozen mugaz bestaldeko komunistak pasatzen aritu ginen, mugalari eta laguntzaile gisa.

Gerrara ustekabeen joan zinen, ezta?

Beno, Espainiakoek agian bai, baina guk ez genuen espero horrelako gerra piztuko zenik. Gu Bartzelonara joan ginen uztailaren 17an. Berlinen Olinpiadak ari ziren jokatzeko eta ezkertiarrei bururatu zitzaizkien nolabaiteko Olinpiada herrikoia egitea. Bartzelonara iritsi berriak ginela, militarren altxaldia hasi zen. Hor ere hainbat militarrek bat egin zuten matxinoekin eta kuarteleetatik atera ziren. Baina aurrez aurre topatu zituzten langileak, anarkistak, komunistak... eta kale borroka horietan guk ere parte hartu genuen. Bertako militarrek porrot egin ostean, batzuek esan genuen: "Aizak, Espainia Bartzelona baino gehiago duk!". Katalunia utzi eta Madril aldera abiatu ginen, nola edo hala laguntzera.

Nazioarteko Brigadak oraindik jaio gabe eta zuek kanpotarrak... Nola egokitu zineten giro horretara?

Bai, hala zen, baina alderdiek edo anar-

"Saiaitu ginen batailoiak hizkuntzen arabera antolatzen, baina batzuetan ezinezkoa zen agintariak zioena ulertzea"

kistek eratutako zutabeetan lerrokatu ginen. Guk *La Commune de Paris* deituriko batailoi antzekoa osatu genuen eta hor aritu ginen Madril, Albacetera joan baino lehen. Geroxeago, urrian, hiri horretara hasi ziren joaten nazioarteko brigadistak eta gu ere hara joan ginen.

Hala ere, Madril defendatzera itzuli zineten. Nola izan ziren borrokaldi horiek?

Faxistek gero eta hurbilago zuten Madril. Azaroaren 7tik aurrera izan ziren borrokaldietan aritu ginen brigadakoak. Guk jende asko galdu genuen Puente de los Franceses-en, Hiri Unibertsitarioan, baina eutsi genien faxistei eta Madrilera tinko jarraitu zuen. Pentsa, Madril galtzekotan, dena pikutara zihoan. Franco esan omen zuen erasoaldi hori hasi zutenean: "Igandean Puerta del Solen kafea hartuko dut", ba ez! Kaferik gabe utzi genuen. Baina asko kosta zitzaigun, Madrilgo frontea oso zabala zen eta gertu gertuko borrokak izan genituen. Hiri Unibertsitarioan esate baterako, batzuetan eraikuntza berean tiroka eta bonbaka aritu ginen. Baina guk eutsi eta frankistek amore eman behar izan zuten.

Galera asko izan zenituzten, Brigadak berregituratu behar izan al zenituzten?

Ni neu zauritu ninduten eta Albacetera jo behar izan nuen. Baina zaurituez eta hildakoez aparte, hasieran saltsa dezente genuen Brigadetan. Saiaitu ginen konpainiak eta batailoiak hizkuntzen arabera antolatzen, baina batzuetan ezinezkoa zen agintariak zioena guztiek ulertzea. Armekin antzeko zerbait gertatu zen, batzuetan munizio zehatza behar eta beste eratakoez ekarri! Baina brigadisten arteko giroa ona, oso ona izan zen.

Hala ere, beti ez zen giro onik izango...

Izan ziren gure artean hainbat lapur

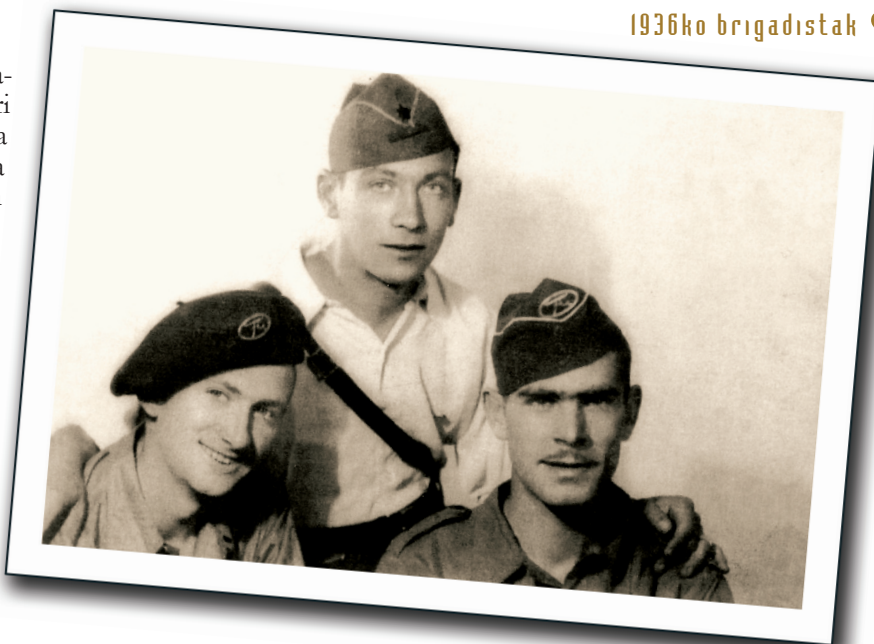
eta gaizkile, baina horien kontra Brigaden arduradunek gogor jo zuten. Hori ez zen soilik Brigaden arazoa, beldurra eta diziplina eza nagusitzen ziren eta zaila zen hura berbideratzea. Oroitzen naiz behin Belchiten geundela, goizean esnatu ginenean, ondoan egon beharko lukeen batailoi oso bat ihesari emana zegoela. Gerran horrelakoak garesti ordaintzen dira eta guk askotan jasan genituen.

Belchite aipatu duzu. Bai hor eta baita beste borroka ezagunetan aritu zineten, Brunetekoan, Ebrokoan... Zein izan zen gogorrena?

Hildako gehiago izan genituen Madrilén, baina gogorragoa izan zen Ebrokoa. Hasieran guk hartu genuen aurre baina gero frankistek atzera egin arazi eta ezereztu egin gintuzten. Bataila hura galdu ostean ikusi genuen ezinezkoa zela gerrari buelta ematea. Gure aldeko buruzagi politikoez ere orduz geroztik oso zaila jotzen zuten garaipen militarra. Nazioartean jokatu nahi izan zituzten azken kartak eta hortik etorri zen Nazioarteko Brigadak erretiratzeko keina. Negrinek Espainiatik alde egiteko gonbidatu gintuen eta brigadista gehienek horrela egin zuten, pentsatuz faxistek bere aldean zituzten CTVkoak eta Condor Legiokoak modu berean joango zirela. Gizajoak! Gurek bai, alde egin zuten frontetik, baina besteek hor jarraitu zuten gerra amaitu arte.

Zuk eta beste hainbat brigadistek ere bai.

Esan zigutenean Kataluniara jo behar genuela, 300 brigadista inguruk erantzun genuen gerrak jarraitzen zuela eta nahiago genuela gelditzea. Ez ginen izan Bartzelonan brigadistei agurra egiteko ekitaldian; Pozobancora, Andaluziako frontera joan ginen eta hiru hilabete eman genituen han, dena galduta zegoenean, Mediterraneora mugitu ginen arte. Alacant zen gure aterabidea. Baina hor, jakina, oso gutxi izan

Theodulo
Francos gerrako
argazki batean
(erdian),
brigadisten
jantzia soinean
duela.

zuten alde egiteko aukera. Kaian gelditu ginen barkuen zain, baina alferrik, italiarrek eta frankistek preso hartu gintuzten.

Frankisten presondegiak barrutik ezagutu zenituen gero. Nola egin zenuen bizirik ateratzeko?

Almendrosen izan ginen lehenik eta gero Valentziako Porta Coelin. Horren ondoren, Miranda de Ebroko kontzentrazio zelaian milaka lagun pilatu ginen. Bukatu gabe zegoen eta hor aritu ginen, gosez eta egarriz jota, bertako lanak amaitzen. Hiru aldiz alde egin nuen hortik eta hirutan, Madril aldean harri-patu ninduten. Azkenean, Gurutze Gorriak egindako trukaketa bati esker etxera nindoa-nean, muga zeharkatu bezain laster lagun batek esan zidan alde egiteko. 1940ko ekaina zen eta ordurako alemaniarrek Bordelen zeuden. Barku poloniar batean Donibane Lohitzunetik Britainia Handira jo behar izan nuen, Baiona zapaldu ere egin gabe. ■

www.argia.com/diaporamak/brigadistak
helbidean, brigadisten argazki galeria.

TALLERES

Mitxelena s.coop.

Torno bertikala: Ø 4.200 x 2.000 · Fresadora: 10.000 x 3.500
Barrenatze mekanizatua

Eziago poligonoa, 21 · Hernani -Gipuzkoa-

© 943 552 512 / 552 516 · Fax: 943 552 816 · info@talleresmitxelena.com

www.talleresmitxelena.com

Euskaldunen Ilustrazioa

A

rgi dago, Katixa, Ur, erotismorako zuen hautagaia ez dela Patxi Lopez, baina, benetan esaten dizuet, ez da erretorika, bada jendea Patxi Lopez erakargarri aurkitzen duena. Halaxe da erotismoa, mila buru hainbat aburu.

P. J. Harveyri buruz, zer esan, niri ere gustatzen zait, 70. hamarkadako Patti Smith gogoratzen dit, nahiz eta, beharbada, Harvey leunagoa eta eztiagoa izan. Patxi Lopez gustatzea edo ez garrantzigabea badirudi ere, ez da horrela.

Fernandoren egia bat da esatera noa baina musikak ez gaitu hobe egiten. Eta adibidea ere betikoa paratuko dut naziek Schuman eta Schubert entzuten zituztela tortura saioen ondoren.

Orduan, berehala dator galdera, musikak ez bagaitu hobe egiten zertarako goaz eskolara? Beno eta hemen modernitatearekiko kritika guztiarekin topo egiten dugu Adornotik hasi eta Vattimorekin –zer prentsa txarra duen gizon honek iraultzaileen artean– bukatuz.

Batzuek diote Ilustrazioaren baloreek beraiek –musika entzunez hobeak izanen gara– sustrai-sustraitik direla ustel. Horrenbestez hezkuntzak, arteak, literaturak ez gaitu hobe egiten, berez daukagualako gizakiok halako hondo ilun eta krudel bat, zeinak izugarrizko sarraskiak egitera bultzatzen gaituen. Esperantza gutxi, beraz. Beste batzuek, aldiz, diote oraindik ez dela gauzatu ideal ilustratua eta, esanen genuke, bidean gertaturiko akatsak edo izan direla XX. mendeko barrabaskeriak: deportazioak, kontzentrazio zelaiak, nazismoa, stalinismoa eta abarrak.

Ondorioz, arrazoi duzu, amets –errealitate ere deitu beharko nioke– ilustratuak zutik zirauenean P. J. Harvey

JUDIT FERNANDEZ

Juanjo Olasagarre

Agirre

Apalategi

entzuten genuen guztiok balore berdintsuak konpartitzen genituen eta P. J. Harvey entzutea bera balore horietan aurrera egitea izan zitekeen baina, gaur egun, ariketa horrek, zuk ongi adierazi bezala, Ur, bere zaleen taldeko egiteaz gain ezer gutxi esan nahi du, ez, behintzat balore berdintsuak partekatzea.

Zuen aurreko artikuluaren irakurketa maltzur bat eginez –barkatu– iruditzen zait Francisco Lopez horixe egozten diozuela, ez dituela zuen baloreak partekatzen; eta segur aski, halaxe da, izan ere, Patxi Lopezen Ilustrazioaren ideia, ez da ni daukadana: izan ere, Patxi Lopez eta bere partidua, Ilustrazio “bakarraren” adibide dira, alegia gizartea estatu bakarra, hizkuntza bakarra, balore bakarren inguruan egituratzen dituen tradizio horretakoak, eta horretan euskaldunok gure salbazio hutserako besterik ez bada ere, beste tradizio bat aldarrikatu dugu: deitu Ilustrazio anitza –ez da oximoron bat?– edo Posmodernitate ilustratua.

Argi dagoena zera da: Patxi Lopez ere gure herrikoa da. Lastima ez egotea Toribio Etxeberria bezalako jende gehiago PSOEn. Aspaldi da haren *Ibiltarrixanak* irakurri nahi dudala eta artikulu honen idazketa aitzakiatzat harturik, horretara paratuko naiz, PSOEn ere euskaldunak bazirela eta badirela egiaztatzeko besterik ez bada ere.

Izan ere, askotan topikoek ez digute basoa ikusten uzten. Zer euskaldunago pilotari bat baino? –gaur ez gara haien erotikaz arituko–. Ba, horra, hori ere gezurra da.

Zergatik ez diete ez Fernando Arretxek, euskalduna euskaldunik bada, ez Julian Retegik, euskalduna euskaldunik bada, haien seme pilotariei euskara irakatsi?

Ez du balio errua Ilustrazioari botatzeak! ■

«
Zer euskaldunago pilotari bat baino? Ba, horra,
hori ere gezurra da. Zergatik ez diete
ez Arretxek, euskalduna euskaldunik bada,
ez Retegik, euskalduna euskaldunik bada,
haien seme pilotariei euskara irakatsi?
»

NANCY REAGANEN AMETS GAIZTOA

BARAK
ENA...

TIRA...

Baina
dama
Lehena

...

BELTZA!

Nire
armairuetan
AZTERKA!

Imanol Alvarez

IRAKASLEA

Binarismoa eta ziklikotasuna

Nire ingurumarian *binarismo* hitza bolarik dabil azken boladan. Zer ote den binarismoa? Bada, gizonak eta emakumeak baino ez daudela defendatzeari esaten zaio binarismo. Alegia, homosexualak ala heterosexualak baino ez daudela; edota aktiboak ala pasiboak...

Euskal gay mugimendua sortu zenetik, nire taldean beti aldarrikatu dugu egon badaudela pertsona batzuk —gure kulturaren tradizioz gizonezkoari atxiki zaizkion ezaugarri biologiko, psikiko zein portaerazkoak dituzten modu berean— emakumezkoari omen dagozkion ezaugarriak ere badituztenak; edota grina homosexualak dituzten bezala, grina heterosexualak ere badituztenak... Are gehiago, agian gomendagarriena tartean egotea dela ere aldarrikatu dugu, berezkoagoa, naturalagoa, aberasgarriagoa... delakoan.

Orain binarismoaren kontzeptua —eta berarekin dakarren haren kontrako borroka— zerbait berritatu aurkeztu zaigu, *queer* teoria gaurkotuaren bidez. Gutariko askok, aldiz, duela hogeita hamarren bat urte gauza bera esaten genuen; hori bai, beste terminologia batekin: rol bipolarrez aritzen ginen, bipolarismoaz alegia. Bizitzan dena ziklikoa dela esan ohi da. Modak, gerrak, ideologiak... denak itzultzen ei dira ziklikoki, pitin bat aldatuta bada ere.

IÑIGO AZKONA

Bizitzan dena ziklikoa dela esan ohi da. Modak, gerrak, ideologiak... denak itzultzen ei dira ziklikoki, pitin bat aldatuta bada ere

Ondo deritzot, halere, ziklikotasunari, besteak beste, batean kontua ondo ateratzen ez bazaigu, hurrengoan, lezioa ikasita, hobeto egiteko beta izango dugulako. Argi baino argiago dago nire belaunaldikook ez ginela batere arrakastatsuak izan, mundua ez zela beltza ala zuria, kolore askotakoa baizik, aldarrikatzean. Sexualitatea ere anitza edo askotarikoa dela errepikatu dugu etengabe hiru hamarkadotan. Inor gutxi konbentzitu dugu ordea. Argi

baino argiago dago, era berean, nork bere baitan eginiko hausnarketak milaka aldiz sendoagoa izaten dela, besteengandik jasotakoa baino.

Dena den, gorago esandakoaz kontrara, bueltatu dena ez da izan binarismoa bera, beraren inguruko —aurkako— teorizazioa baizik. Izan ere, historikoki dena bitan zatitu dugu, gizabanako bakoitzari horren arabera etiketa jarri diogularik: espainolistak eta abertzaleak, batuaren aldekoak eta euskalkien defendatzaileak (Euskaltzaindia vs. Euskerazaintza), “demokratak” eta “biolentoak”... Ene iritziz eta desioz errotik erauzi beharko genuke sentimendu eta ideiei mugak eta etiketak ipintzeko joera, eta aniztasuna onartu.

Ea egungo gazteek lortzen duten arrakasta handiagoxea! Zail dute, alajaina! ■

TXANDAN

Castillo Suarez

Norekin bizi

Beti izan da horrela, baina egun nabarmenagoa da dirua daukanak erabakitzen duela norekin bizi. Hamaika gazte bueltatu dira gurasoen etxera handik joan eta hilabete gutxira. Batzuk ikasketengatik alde egin zuten eta besteak lanarengatik, baina krisiak, hipotekak, langabeziak... gurasoen etxera bueltarazi ditu, batik bat bikoterik ez dutenak. Familia bihurtu da gazte askoren euskarri ekonomikoa. Beste batzuk, berriz, pisua konpartitzen dute. Etxebizitza partekatzea, beraz, ez da ikasleen

kontua bakarrik. Bestetik, gero eta gehiago dira banandurik bizi diren

bikoteak bikotekide biek haien lanpostua, eta beraz, etxebizitza, mantendu nahi dutelako. LAT deitzen dituzte: *living apart together*, alegia bereiz bizi direnak baina elkarrekin daudenak. Familia hauek —batzuek seme-alabak badituzte— ez dira garai batekoak bezalakoak: ez dute bizitoki bera eta ez dute unitate ekonomikoa osatzen. Nolanahi ere, denek ez dute askatasunez erabaki aparte bizitzea. Askori ez zaie beste irtenbiderik geratu eta ezin bestean bizi dira horrela. ■

Gorka Urbizu

MUSIKARIA

Altxorraren bila

Txikitan inoiz jolastu ginen horretan, batez ere uda partean. Ez usu ere, prestaketa lan nekezak eskatzen zituelako batik bat, eta guk berehalako dibertimendua nahi, noiz eta udako oporretan. Baina bai, akorduan dut inoiz ibili ginela *altxorraren bila*. Lagunartea bi taldetan banatu eta garaikur sinboliko bat aukeratu behar izaten zen lehenengo –talde bakoitzeko bat–; herriko ezein zirrikitan ostentzeko. Ondoren pistak idatzi behar ziren paper txatal banatan eta horiek ere herrian barna ezkutatu, lehenengoa izan ezik. Azken hori arerioari luzatzen zitzaion eta hortxe hasten zen dema (*bat, bi, hiru... ya!*), pistak banaka ebazten joan eta altxorra nork lehenago kausituko. Lasai, hau ez da nostalgia ariketa bat, baina gomuta ondo datorkit, halatsu sentitu izan bainaiz, disko dendara joan izan naizen azken aldietan.

Bai, nik ere *myspace* arakatzen orduak eta orduak ematen ditut; *Amazon* edo *interpunk.com*-en hilabetero egiten ditut eskaerak; *i-Tunes*en online erosi eta *P2P* zein *blogspot* musikalen abantailak probatu ditut. Baina musika eskuratzeko derrigorrez ordenagailura jo beharrak amorrutik pittin bat ere ematen dit eta aizue, zenbaitetan modu tradizionalen erosteko gogoia erretzen zait: kaleko disko-dendara

ALEX LARRETXI

joan, CDa erosi eta autoan lehenengo entzunaldiaz gozatu etxera bueltakoan. Hain larria al da?

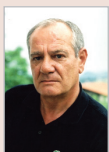
Erosketa modu “tradizional” hau, teorian bilatzen errazak izango diren diskoetarako uzten dut, bitxikeriak sarerako lagata. Esan nahi baita, ez naizela ni saltzaile gajoa nahastu nahian jokatzeko duten horietakoa, ez eta euren sasi-jakituria musikala harro erakusten dutenetakoa ere, auzoko Megadendan *Rockdeluxe* aipatzen duen azkeneko single eskuraezina exijituz.

Utzikeria nagusi, disko-denden apaletan: hauts asko eta interes gutxi. Direnak eta ez direnak egin behar izan ditut berriki, euskal talde baten DVD bat eta *Geffen* multinazionalako disko ezagun bat lortzeko. Dendara behin eta berriz itzuli eta hilabeteren bueltan berdin segitzen dut, diskorik eta dendariaren azalpen taxuzkorik lortu gabe. Gero esango dute ez dela diskorik saltzen! Aukera ematen al dute ba? Umetan altxorraren bila jolasten ginenekoaz akordatu naiz orduan. Paperean idatzitako pista bilatu, ebatzi, eta hurrengoaren peskizan joatera behartuta banengo bezala sentitzen naiz (*bat, bi, hiru... ya!*). Eta beldur naiz dema honetan ez ote nauen azkenean arerioak irabaziko.

Asperdurak, alegia. ■

«
Dendara behin eta berriz itzuli
eta hilabeteren bueltan berdin
segitzen dut, diskorik eta
dendariaren azalpen taxuzkorik
lortu gabe. Gero esango dute ez
dela diskorik saltzen!
»

HIRUKO TXIKIAN
Joxemari Ostolaza

Gara Espainiako Futbol Liga Profesionalen. Osasunari dago-kionez, bere futbol

zelaia, El Sadar, Reyno de Navarra berrizendatu zutenetik ez du parean jo. Buruko minekin hasi eta artatze intentsiboko salara eraman zuten. Kuko Ziganda etxeko sendagilea kanporatu eta sona handiko espainiar bat ekarri dute, Camacho izenekoa, internacionala bera, Espainiaz gain mundu asko korritutakoa. Tratamendu berria eman eta asmatu ezinik dabil, igandero errezeta aldatu eta geroz eta okerrago dago eria. Oraindik ez da koman sartu baina martxa honetan gabonetarako duten

Azken biak

diagnostikoa ez diela balio esango digute. Orduan komeriak, Houston urrun baitago, Kamerun baino urrunago. Bizkaia aldean aldir, otsaila bezain hotza urtarrila, etxean arazoak aski ez eta Espainiako *Epoca* astekariak portada eskaini dio: *ETA a la caza del Athletic*. Zenbait jokalarien argazki itxuratu du kioskotan salmenta hirukoiztu nahi lukeenak. Horrela saritu nahi diote bere zuzendaritzak Raxoiri egin erregalia. Euskal Herrikan kanpo jokatzeko zaila baldin bazuten orain artean, aurrerantzean metalezko burukoaz eta larruzko belarri estalkiaz ari beharko dira. Euskal Liga Profesionala hurbil daukagu. Euskal Selekzioa ere bai. ■

Obamari jarriak

I

Hasierako moda izan zen
Obama edo Hillary,
telebistetan egoten ginen
Estatu Batuei adi.
Hilabeteak pasatu dira
(zenbat ez dakit nik garbi)...
Azkeneko paso egin nion
ustezko egun handiari.

INIGO AZKONA

IV

Herri askotan bihurtu dute
AEB inkisizio.
Bere doktrina zabaldu asmoz
hor dabil oso serio.
Obama jauntzat hartuko nuke
bai, benetan, ze arraio!!
Munduan duten eraginari
uko egingo balio.

II

Ettxera heldu ta esan nuen:
“hau da daukazuen plana!”
eta sofatik esan zidaten:
“hau kristona da, ai ama!”
Bushek munduan irabazi du
diktadorearen fama
ta azkenean libertadore
bihurtu dugu Obama.

V

Gizon berria sartu da gure
begipuntuen erdira.
Poztu egin gara desio dugun
aldaketaren harira.
Esperantza ta ilusioa
sentipen libreak dira...
Baina ezin da geldirik egon
heroe bati begira.

III

Baina Obama benetan zer den
ez da oraindik argitu.
Gura dut baina ezin izan dut
argazkiekin hunkitu.
AEBetako sistema zaharrak
badu hainbat zirrikitu...
Ai presidente beltzak guztiak
argitu ahalko balitu!

VI

Hiritar askok fidakor bota
du botoa behar bada,
baina pausu bat baino ez dago
laguntzatik etsaitzara.
Masa agudo pasatu leike
ezkerretik eskumara.
Azken batean hizki bat doa,
Osamatik Obamara!

DOINUA: “Apelidua Olazabal det”.

erdiko kaira

Bertsolaritza

Iparraldeko Bertsulari Xapelketa
Nire gomutatik

Hautzaroan dut nire bertsoarekiko zaletasuna kokatzen. Amaren aldeko aitona nuen horretan jolastia, edozein esaldiri erantzun errimatua emango ziona. Ditzolaria. Oiartzungo ostegunak, barberoenean hasi eta Errenteriako (ez genuen orduan Oretetaren berri) Gaxparrenean (ardo zahagiak eskegi) bukatu, bertso egunak ziren.

JOXEMARI OSTOLAZA

UZTAPIDE ZUEN AITONAK feria lagun eta egun osoa pasatuko zuten elkarrekin. Ordurako ni erdalduntzen hasia nintzen eskola publikoa mundu. Ez nuen deus estimatzen kantatzen zutena. Kantari onak ezagutzen nituen, Donostiako katedralean hileta elizkizunetan (*primerísima* eta *primera* bezala sailkatuetan korala aritzen baitzen) eta igandetan meza nagusian polifoniar aritzen zirenak. Eta Uztapide eta aitona, haien aldean eskasak ziren kantuz, ezin nuen ulertu inguruan sortzen zuten arreta eta miresmena.

1966

Donostiako Txapelketa Nagusia. Hara egin nuen, berreuskalduntzeko ahaleginetan nenbilela. Ez nuen Xalbador ezagutzen, Iparraldekoa izanik sinpatia berezia nion, Labegerieren kantuek eraginda edo. Saiotik, txistuen pasarte ezagunaz gain gogoan dudana, Xalbadorren estetika da: janzeraz, mugimenduz eta itxuraz berezia iruditzen zitzaidana. Lehen agurretik, haren hizkera ulertzeko gauza ez nintzela izango ohartu nintzen. Halere, arreta osoz jarraitzen nion bere kantuetan, ber-

Soka beraren bi muturrak: ezkerreko argazkian Mattin Treku, Xalbadorrekin batera Iparraldeko bertsolaritzan mugarri garrantzitsua; eskuineko fotoan, egungo mugarriak, azaroaren 15ean Donibane Lohitzuneko finalean ariko diren bertsolariak.

tsolaria belarriz ikusten nuena-
ren inpresio bitxiz.

Ena? Banaz, Xabier Amuriza-
ren liburua irakurri nuelarik
baieztatu ahal izan nuen nire
orduko susmoa, orain berrira-
kurtzean indartu zaidana: txape-
la berak merezi zuen. Jakin berri
dut, Uztapidek egun hartan esan
ziona: “txapela zuri eman izan
bazizuten, jende aurrean besar-
katuko *nizun*”. Afektiboki, Uztap-
pide nuen gogoko, baina Xalbad-
dor beste frekuentzia batean ari
zenaren sentipena izan nuen.
Txapelketa hartan Xalbadorrek
kantatu zenbait bertso buruz
ikasi nituen, haien barneko sor-
ginak harrapatuta, bere esanahi
literala eta mezu zuzena harra-
patu gabe.

Mattin

Gipuzkoako Beterri aldean bera
eta Xalbador jarraitzeko aukera
ugari izan nuen. Orereta, Usurbil,
Añorga bereziki. Gure aitonaren
antza hartzen nion Mattini: ttikia,
umoretsua, azkar kantatzen
zuen eta tonu altuetan. Gehie-
netan irriz. Kontentu. San Jose
egun batean, Añorga auzoan,
Joxe Mari Aranalde gai-jartzaile
eta aurkezle zutela ikusi nuen
Mattin larri kantuz. Etxetik deserrira lanera
joandako semeari kantatu behar zion. Negar
zotinka bukatu zuen bere saioa. Aretoa
lehertu zitzaion txaloz. Ulergarriagoa egiten
zitzaidan lapurtarra, begiz entzuten nion
bertsoa. Ez zuen sorginik, beira zen.

Nafarroakoa, oasi

Iparraldera bizitzera joan nintzenean, bertso
saioetatik aldendu egin nintzen. Ez zuen
aukera handirik aurkitu. Igandero elkartzen
ginen Xanpunekin, Donibane Lohitzuneko
Sabin Etxea ostatuan. Chez Pablon. Gure
aitarekin joaten nintzen eguerdietan, eta
Xanpun ere berearekin etortzen zen mezatik
landa. Berak ematen zigun saioen berri. Oso
gutxitan kantatzeko parada zuela aitortzen
zigun. Asteazkera, ostatu berean ikusten
genuen Dominique Ezponda, bere kantu
laguna gehienetan, eta honek ere kontu bera
zuen, gutxitan aritzen zirela bertsoetan bai-
tzioen. Eta bertsoetara joandako zenbait
lekutan, ez omen zituzten entzuten ere, jen-
dearen harrabotsen artean kantatu behar
izaten zutela-eta. Bestaldean bai, han bertso-
lariak entzutera joaten omen zen jendea. Eta

Goiko argazkian
Xanti Iparragirre;
behekoan Jexux
Arzallus 1996an
Nafarroako
Txapelketa irabazi
zuenean. Biak,
beste askorekin
batera, gogor aritu
dira lanean
Iparraldeko
bertsolaritza
sustatzen.

bertsolari belaunaldi berriak, Nafarroako
Txapelketa izan zuen behar zuen balanka.
Emaitzetan ikus zitekeen alde honetako bert-
solarien ekarpena.

Ezpondak bi txapel, Mixel Xalbadorrek
hiru, Jean Pierre Mendibourek bi, Ernest
Alkhatek bi, Jexux Arzallusek bat, Amets
Arzallusek lau, eta hauekin batera parte
hartutakoak, Joanes Arrosagarai zena, Fer-
min Mihura, Laka, Urko Atxotegi, Inaxio
Olaziregi, Miren Artetxe finalista behin eta
Sustrai Colina bi aldiz txapeldunorde.
Hamahiru txapela.

Elkartea

Bertsolaritza sustatu nahiz hasi ziren biltzen
zenbait bertsolari eta bertsozale. Gogoan
ditudanak (barkatuko al naute ezagutu ez eta
aipatzen ez ditudanak) Emile Larre, Xanti
Iparragirre, Santos Beloki, Mixel Itzaina,
Mixel Lekuona... Eta mugimenduak hasi
ziren. Bertso eskola zenbait eta Laka eta
Mihura saioak antolatzen edo, eta baita ere
kantari zenbaitetan. Xanti Iparragirre Almen
bertso eskolako (Leintz, Gipuzkoa) eskar-
mentuz, Amurizak defendatutako oinarritz-

ko ideia berri hura egiaztatuz, bertsoak egiten ikasi litekeela zioena, hasi zen lanean. Angelu, Uztartitze... Zabaltzen hasi ziren bertso eskolak eta Donibanen eta Urruñan ere martxan jarri ziren. Egituratzten joan zen elkarteak. Goian aipaturikoez gain, ez dakit ba ote ziren gehiago zuzendaritzan. Baleude, barka biezate nire ezjakintasuna.

Bertso saiotako deiak zentralizatzen hasi ziren alde batetik, eta bestetik plaza berrien bila zuzendu zituzten beren indarrak. Euskal Kultur Erakundeak ere urtero antolatzen zituenak, elkartearen esku uztea erabaki zuen. Ezagutua da Daniel Landarten bertsozaletasuna, ez dira gutxi izan gai-emale eta aurkezle lanetan ezagutu duten bertso saioak. Sarakoa hainbat urtez, eta bereziki akorduan dut Urruñako Itsas Mendi zinema salan, Manuel Sein Xanpuni egindako omenaldikoa.

Bitartean, ikastoletan pixkanaka sartzen joan ziren. Xanti Iparragirre, Ernest Alkhat, Anje Duhalde, Jexux Arzallus, Isarzelaia... Erabiltzen zituzten materialak, Amurizaren apunteak ziren, geroago liburuetan publikatuko zirenak.

Gipuzkoan Mikel Mendizabal zebilen Diputazioak lagunduta ikastolaz ikastola taldeak egiten. Gogoan dut nola ibiltzen zen doinuak estudioan grabatzen ikasleek eskura izan zitzaizkien. Bizkaian ere, Jon Lopategi ari zen zeregin berdintsuan. Eta hemen ere, hangoen moduan, eskolarteko txapelketak martxan jarri zituzten.

Baina jauzi indartsuena 1998an eman zuten, elkartearen bide estrategikoan bidezidorrak gain peajeko autorrutak hartu zituztenean Karlos Aizpurua oiartzuarraren kontratazioarekin. Ordura arte Eskolarteko Txapelketetan bertako sailkapenak modu pribatuan egiten bazituzten, hortik aurrera egitura formalez sozializatzen hasi

ziren. Lan taldeak osatu, gaiak, epailetza, ikastoletako saioak, udaleku bereziak...

Lehenagotik, Hendaiaiko Nagore Fernandez gaztetxoa txapelduna izana zen eskolartekoan. Urko Atxotegi ere gogoan dut, gero Nafarroako Txapelketan parte hartu zuena. Ez dakit ez ote zen finalista izan. Eta 2000tik hona dago sailkapen prozesua, metodologiaz eta egituraz finkatua, parte-hartzaile ugariz eta bi mailatan antolatua, 40 bat neska mutil bertsoan aritzen direlarik. Eta Karlos Aizpurua irakaslea izan ezik, Azaroaren 15ean Donibane Lohitzunen kantatuko duten finalista guztiak hortik pasatakoak dira. Baita txapelketako sailkatze saiotan kantatu duten guztiak ere, Xan Alkhat, Egoitz Zelaia eta Mixel Xalbador salbu. Xenpelar Dokumentazio Zentroan kontsulta daitezke emaitzak, urtez urte, txapelketaz txapelketa. Beraz, emaitzek erakusten dute lana zenbatekoa eta nolakoa izan den.

Elkartea gorputzen joan da ikasleen gurasoen parte-hartzearekin bereziki. Aitor Sarasua, Alain Mateo, Kepa Murua, Jexux Arzallus, Maialen Hiribarren, Maurice Agirretxe, Beñat Zule, Erik Etxart, Elozegi, Elianne Mendiboure... Eta seguru aski ez dakizkidan batzuk izango ziren hor ere.

Sustatze lanetarako langile bat hartua dute jada, Hegoaldeko elkartearekin lanean ari dena. Sistematizazio horrek ekarri gaitu honaino, gaurko Bertsulari Xapelketa muntatu ahal izateraino. Zalegoaren garapenaz dauzkate nire zalantzak, ez dut egindakoari legokiokkeen arrakasta sozialik ikusten. Desoreka nabarmenena hor dagoela uste dut. Jai Alaiak ez gaitzalaitsu bilakatu. ■

www.argia.com/argia-astekaria

helbidean, Ostolazak eginiko Xapelketako saioen kritikak.

Zalegoaren garapenaz dauzkate nire zalantzak, ez dut egindakoari legokiokkeen arrakasta sozialik ikusten.

gure artean euskaraz

Liburuak

KRITIKA

Hutsik. Peru Magdalena.
Elkar. 124 orrialde. 14 euro.

Helduen literatura
Igor Estankona

Banbu orriak

HAIKU JAPONIAR eder eta urrunek natura izan ohi dute hizketari gai —urtaro baten hasiera, emakumea bidexkan—, eta izpirituaren hostoak mugiarazten dituzte, errimari gabeko lerro laburretan, hitz klabe bat oinarri harturik. Ez dute titulurik, eta puntuazio zeinuak zein maiuskulak ez dira derrigor erabili behar. Soilak izan ohi dira, pausatuak eta delikatuak, gogorrak ere tarteka. Oso doiak direnez harrigarriro konplexua da diotenaz guztiz jabetzea. Pentsakor eta hunkiturik utz zaitzakete. Eternoak dira.

Haikua laguntzeko, tradizioa izan ohi zen egileak berak marrazki bat eranstea piezari. Marrazkia ez zen izaten oso perfektua, eta zirriborro bat ere izan zitekeen. Peru Magdalenak liburu honetara dakartzan gehienak haiku klasiko-klasikoak dira, jator-jatorrak, marrazki eta guzti.

Baina haikua ez da bere itxura edo metrika, astelehenetan herriko kiroldegian egiten dutena yoga ez den bezala.

Haikua ia ez da literatura, ezpada aszetismoa, edertasuna topatzeko modu bat. Bashok bezala, Oteizak bezala, Igerabidek eta Sarrik bezala, Peru Magdalenak itxuraz garrantzi gutxikoa dena espiritualizatzea lortzen du. *Hutsik* da liburu bat ikaragarria, Joseba Sarrionandia berak “isilaurrea” idatzi dio hitzaurrea barik, begirunez.

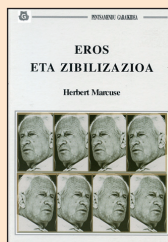
Lehenengoz zabaldu nuenean, pentsatu nuen erraza dela haikuan erortzea. Baina irakurtzen hasi eta pentsatu nuen erraza dela, baita, gauzak arinegi epaitzea. Poesia garbiaren esentziaren gaithegi lezioa da *Hutsik*. Oraindik durandu egiten dute hainbat eta hainbat momentu gorenek: “lora bat jausten da/ eta hori da guztia”; “ez dago/ ilunpe guztiz ilunik// hontan indarra”; “biderik ez badago soilik bidaiatuko duzu”. Klasikoen artean dago hau, haizeari dedikatutako zatian: “Dantzan egiten du zuhaitzak/ harmonian// hosto bat”. Lainoen zatikoak ez dira haikuak zentzu hertsian, gogo eta edo poema laburrak baino, baina horiek ere gustura irakurtzen dira. Mendien inguruko zatian purutasun gaindiezina aurki dezakegu: “Ez dago mendirik”. Eta kito.

Andrei Tarkovski zinemagileak haikuaren hartzailearen zoriona definitu zuen, esanez irakurleak galdu egin behar dela konposizioaren sakontasunean kosmos batean legez, non ez dagoen ez goirik ez beheirik. Azken poeman idazleak berak diosku zelan komeni den irakurtzea liburua, hau da, idatzi den modu berean: “Izan hutsa”. Be water, my friend.

Marcuseren obra garrantzitsuena euskaraz

XX. mendeko bigarren erdian kapitalismoari egindako kritika sonatuen artean dago Herbert Marcuseren *Eros eta zibilizazioa*. 1953an idatzia, arrasto luzea utzi zuen saiakera honek,

Eros eta zibilizazioa.
Herbert Marcuse.
Gaiak.
298 orrialde.
21 euro.

bestek beste 1960ko hamarkadako mugimendu sozialetan. Marcuseren arabera zibilizazioaren eraikuntza prozesua “atsegin-printzipioaren” murrizketa zorrotzean oinarritzen da. Lanaren edizio osatua plazaratu du Gaiak argitaletxeak, lehenengo edizioaren hitzaurrearekin, baita 1966an idatzitako hitzaurre politikoarekin ere. Julen Kaltzada arduratu da itzulpenaz. ■

Idatz & Mintz-en 45. zenbakia

Idatz & Mintz literatur aldizkariaren 45. zenbakian hainbat eduki aurkituko ditu irakurleak. Adolfo Arejitak Nikolas Alzola Gerediaga *Bitano* (1922-1982) idazlearen inguruan idatzi du, baita haren obraren erakusgarri diren lau testu labur berreskuratu ere; Miren Agur Meabek poema berri bi argitaratu ditu aldizkarian; Amaia Iturbidek *Laute-gauak* izeneko ipuina ekarri du eta Jabier Kaltzakortak *Ontziak eder du bela* edo *Itsasu elizaldeko* baladaren bi aldaera argitaragaberen inguruan egindako analisisa publikatu du. Andres Urrutia Euskaltzaindiako buruak *Azkeri gorazarrea* izeneko artikuluan euskaltzale handiaren omenez Eusebio Erkiagak idatzitako hitzak azpimarratu ditu. Gainera, aldizkariaren zenbaki honekin batera Mikel Zarateren *Hizunigu* idazlan argitaragabea zabaldu dute separata modura. ■

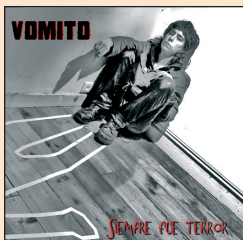

Idatz & Mintz 45.
Batzuen artean.
Labayru.
51 orrialde.
6 euro.

Diskoak

IKER BARANDIARAN

Bat-batekotasunetik kutsu ilunera arteko iraganeko punka

Siempre fue terror.
Vomito.
Ttan-Ttakun irrati /
Puzkarra Records.
Iraupena: 47'13".
12,99 euro.

ASIER MENDIZABAL "N'kono" donostiarrak Irungo Vomito punk taldearen grabazioak argitara ateratzeko ahalegina egin du. Taldeko baxu jotzaile Claus Grottenen laguntzarekin zuzenekoetako kantuak berreskuratu eta masterizatu egin dituzte. Lan hori oso itxura oneko binilo karpetan batu dute, taldearen gaineko liburuxka batekin aberastuta. Hala Bedi Irratiak aspaldi kale-ratutako zuzeneko batean soilik

entzungai izan zen *Niños terroristas* da kanta argitaragabe bakarra, baita hastapenetako *Soy una bomba* taldeko abeslaria zen Victor gabe grabatutakoa. Bestela, sorrerako punk gordin eta azkarretik abiatuta, taldeari pertsonaltate eta izaera berezia eman zioten kutsu iluneko piezekin jarraitzen du. Hitzak taldearen garapenaren isla dira: poliziaren aurkakoak eta heriotzaren edota zoramenaren gainekoak.

Asier Mendizabal - Diskoaren argitaratzailea

«Bigarren diskotik aurrera taldeak heldutasun handia lortu zuen gauzak egiteko moduan»

Noiz ezagutu zenuen Vomito taldea?

1988an, 15 bat urte nituenean. Egiako gaztetxean ikusi nituen Eskoria-Tza taldearekin. Orduan gustatu zitzaizkidan besterik gabe, baina gerora bigarren diskoa kaleratu eta gero, arrasto handia utzi zuten nigan.

Siempre fue terror. Zergatik izenburu hori?

Vomitok kaleratu zuen bigarren maketak, 1985ekoak, *No es esto terror?* izena zuen. Eta lan honen izena horren erantzuna da, taldeko baxu jotzaile Claus Grottenek asmatutakoa.

Noiz eta nola bururatu zitzaizun halako lan-omenaldia egitea?

Biniloen eta punkaren zaletua naiz aspalditik, eta iaz Frantziako Hopla! taldearen single bat kaleratu nuen. Horren ostean, beste zerbait egin nahi nuen, eta Vomitoen maketak berrargitaratzea pentsatu nuen. Zintak entzuten hasi nintzen eta Clausengana jo nuen. Azkenean biok erabaki genuen Vomitoen bigarren sasoiak interesgarriagoa dela. Hala, zuzenekoak batzen hasi ginen eta horien aukeraketa egiteaz gain, tal-

dearen gaineko liburuxka prestatu nuen.

Hortaz, taldekideek ondo hartu zuten zure asmoa?

Bai, Clausek asko lagundu dit: lanari izenburua jarri, grabazioak bilatu, abestien aukeraketan esku hartu... Gainera, biok oso argi genuen diskoaren itxura eta taldearen gaineko informazioa zaintzea garrantzitsua zela.

Zer dauka Vomitoen bigarren sasoiak zuretzat interesgarria izateko?

Oso gazte hasi ziren eta hasierako kantak eta hitzak sinpleagoak ziren. Gerora, bigarren diskotik aurrera, berriz, taldeak heldutasuna lortu zuen gauzak egiteko moduan. Hitz interesgarriagoak idatzi zituzten, eta erritmoak lasaiagoak ziren arren kantu sendoak egin zituzten.

Biniloan kaleratu beharra zegoen?

Derrigorrez ez, baina nik biniloa maite dut eta badakit biniloak non mugitu daitez-

keen. Hala ere, norbaitek interesa erakutsiko balu, baliteke noizbait CDan ere kaleratzea. ■

Ezpalak

JON TORNER

Txotxongiloak protagonista Bilbon, Tolosan eta Sestaon

BILBOKO, TOLOSAKO ETA SESTAOKO nazioarteko txotxongilo jaialdiak hil honetan izango dira. Bilboko 7an hasi zen eta 21a arte iraungo du, Tolosako Titirijai jaialdia hilaren 29tik abenduaren 8ra bitartean egingo da eta Sestaokoa hilaren 17tik abenduaren 1a arte. Mundu osoko txotxongilo taldeen emanaldiez gain, erakusketak, hitzaldiak, ikastaroak eta proiektzioak izango dira. Bilbon, adibidez, Pepe Otal titiriteroaren omenezko erakusketa paratu dute Barrainkuako kultur etxean, eta Tolosako Aranburu jauregian Errusiako txotxongiloen historia jasoko duen beste bat zabalduko dute.

Jokin Muñozen 'Antzararen bidea' nobelak irabazi du Euskadi Saria

JOKIN MUÑOZEK (Castejon, 1963) irabazi du euskarazko literatura arloko Euskadi Saria, *Antzararen bidea* (Alberdania) eleberriarekin. Itzulpengintzako saria berriz Josu Zabaletak (Legazpi, 1948) jaso du, Gesualdo Bufalino idazle italiarraren *Gaueko gezurrak* (Alberdania-Elkar) nobelari esker. Bigarren bezala irabazi dute biek Euskadi Saria: 2004an Muñozen *Bizia lo* liburua saritu zuten, eta 2001ean Zabaletak egindako Guy de Maupassant-en *Fantasiaroko ipuinak* lanaren itzulpena. Hilaren 18an jasoko dute 18.000 euroko saria, lehendakaritzan (Gasteizen) egingo den ekitaldian. Pello Añorga haur eta gazte literaturako eta Manuel Legido gaztelaniazko literatura arloko Euskadi Sarien irabazleak ere han izango dira.

Fermin Muguruzak munduko 14 hiritara eramane duen musika estudioan jaso ditu *Asthmatic Lion Sound System* diskoaren (Talka) oinarri diren grabazioak. Musikari askok parte hartu dute musika beltza nagusi den lan berrian eta instrumentu, soinu eta ahotsen sanpleatuak Zigor Lampre DZ dj-ak egin ditu.

Tanttaka eta Albena antzerki konpainiek Jose Antonio Portillo eta Patxo Telleriaren *Denboraren museoa* obra estreinatuko dute Donostiako Victoria Eugenia antzokian, azaroaren 17tik 20ra eta 24tik 26ra bitartean. Portillok eta Telleriak idatzitako *El Musen Del Temps* antzezlan du oinarritzat, eta mundu osoko haurren istorio eta ametsak dira kontakizunaren ardatzak. Jose Ramon Soroiz, Santi Antero eta Carmelo Moreno dira aktoreak.

Antonio Ortiz Echagüe

artistaren (Guadalajara, Espainia, 1883 - Buenos Aires, Argentina, 1942) 63. margolan daude ikusgai Donostiako Kutxa Boulevard erakusketa aretoan. Haren gurasoak Donostian bizi ziren, eta Ignacio Zuloaga eta Joaquín Sorollaekin batera, garai hartako sortzaile esanguratsuenetakoa da.

Cantemus Mixed Choir abesbatza hungariarrak irabazi du Tolosako 40. Nazioarteko Lehiaketako sari nagusia. Horri esker, datorren urteko maiatzaren 30ean Toursen (Frantzia) izango den Europako Sari Nagusian Tolosako lehiaketa ordezkatu du. Horrez gain, ahots mistoen modalitatean ere nagusitu da Hungariako abesbatza, bai folklore atalean eta bai polifonian.

● **Mariasun Landa idazleak Eus-konews & Media webgunean, euskal literaturan emakumeak gaur egun duen protagonismoaz:** «Oso baikor ikusten dut panorama. Ikusten ditut neska gazte batzuk idazle onak datozela, eta pentsatzen dut txikitatit hezi direla berdintasunean eta unibertsitatean ere heldu direla modu berean. Aukera hori zabalduz joango da. Bai, emakume idazleak sortuko dira, gero eta gehiago. Zailago

ikusten dut, dena den, emakumeok nola uztartu hemengo euskal sistema literarioan, gizonezko idazleen artean sare batzuk daudelako, sare moduan funtzionatzen dutenak eta ez dakit noraino emakume idazle gazte horiek onartuak izango diren, onartuta baldin badaude, eta zer prezioetan. Edo baztertuak geratuko diren eta emakumeen arteko beste sare batzuk eraiki beharko genituzkeen. Gauza asko ikusteke daude oraindik».

● **Patri Urkizu literatura irakasleak Berrian:** «Euskal antzerkiari buruzko azterketa sakon eta zehatza falta da. Nolanahi ere, tesi asko beharko lirateke, esaterako, errepublikako garaia soilik egoki aztertzeke (...) Antzerki serioaren eta komertzialaren arteko dialektika dagoela iruditzen zait. Oro har, antzezle onak daudela iruditzen zait, baina maiz arazoa gidoietan eta mezuan dago. Alor horren kalitate zaintzea egiteko zaila da».

Abarrak

MIKEL GARCIA

Zerk egiten du faxismoa erakargarri?

Die Welle. Zuzendaria: Dennis Gansel.

Aktoreak: Jurgen Vogel, Frederick Lau, Max Riemelt, Jennifer Ulrich. Alemania. 101 minutu.

ALEMANIARREK zergatik argudiatu zuten ezjakintasuna judutarrek pairatutako masakreaken aurrean? Ikaslearen galdera horri erantzuteko, Palo Alto Kaliforniako institutuko historia irakasleak esperimendua abiatu zuen 1967an: diziiplina zorrotzeko erregimena ezarri eta indibidualtasuna ezabatu zuen ikasgelan, autokraziaren boterea erakutsi nahian. Saiakera bosgarren egunean bertan behera utzi behar izan zuen, egoerak eskuetatik alde egin ziola ikusirik. Izan ere, ikasleak elkarren zelatan hasi ziren, taldearekin bat egin nahi ez zutenak salatuz eta erasoz.

Esperientzia erreal hura oinarri hartuta, egungo Alemaniako ikastetxe batean kokatu du istorioa Dennis Gansel. *Die Welle* (Olatua) pelikulan, irakaslea da ikasleei galdera egiten diena: "Alemanian beste diktadura bat egotea ezinezkoa dela uste duzue?". Talde

bateratua osatuko dute ikasgelan, janzkera, lema eta arau zehatzekin, eta gehienak erakarriko dituzte taldeak, ez duelako axola nor eta nolakoa zaren, pentsamendua eta portaera bera izatea baino.

Zerk egiten du faxismoa erakargarri? Egungo sistema politikoari gain harturik III. Reich-a bueltatu ahalko litzateke? Filmak eztabaida sakona piztu du Alemanian. Dagoeneko 2,5 milioi lagunek ikusi dute eta ikastetxetan proiektatu dute. Euskal Herriko aretoetara hil bukaera iritsiko da eta ziur gurean ere zeresana eman go duela. Gansel zuzendariaren ustez, sistema autoritarioek psikologikoki seduzitzen dute herriarria, mundu konplexuari erantzun sinplea ematen diote. Halaber, arazo ekonomikoak daudenean talde neonaziek indarra hartzen dutela dio, herrialde germaniarrean hala gertatu baitzen duela urte batzuk. Ikusi beharko da krisi ekonomikoak horretan ere eragiten duen.

FINALA

Azaroaren 15ean,

Donibane Loizunean,

Jai Alai pilotalekuan

17:00

Zatoz bertsularitzaren festara!

Bazkaria: Lekuan berean, "Ereintabil" Donibaneko Ikastolako guraso elkarteak bazkaltzeko aukera emanen du.

Erreserbak egiteko:

05 59 54 07 86 (iparraldetik)

00 33 559 54 07 86 (hegoaldeetik)

Ihesi

ONINTZA IRURETA

Argazkiak: Batiste Ezeiza

Euskal Herria ezagutuz: **Orio (Gipuzkoa)**

Txalupa eliz atarian

Itsasoz eta ibaiz, orain baino lehen gehiago, inguratutako herrira goaz.
Eliz atariko hormetan ontziak lotuta egongo ziren garaira itzuliko gara.

KOSTAKO herri gehienek hala egin dute. Itsasoari puska jan. Oriok ere bai. Herria ezagutzen duzuenok saiatsu irudikatzen: itsasoa eliz atariraino. Hor hasiko zen garai bateko Orio, esan nahi dugu Donostiako auzo zenak hor izango zuela itsasorako atea. Imaginatu elizatik abiatuta aldapan gora kale luzea eta kale horren bukaeran beste atea, lehorreko atea. Bi ate horiek babestuko zuten gero herri bihurtuko zen

auzoa. Kalearen alde banatan etxeak, lehenengo ilaran garrantzitsuenak eta ondoren bigarren mailakoak. Baita baratzeak ere. Eraikinetik eraikinerantz tarte egongo zen, ez jendeak kalean paseatzeko ohitura zuelako, baizik eta suteak izanez gero suetaki lana egiteko. Horixe garai bateko Orio, itsasoak eta ibaiak inguratutakoa, batak zein besteak bizi zuena.

Antxon Aguirre Sorondo antropologo donostiarrak Oriori buruzko

liburua idatzia du eta berak eman dizkigu herria kokatzeko zehaztasunak. 1180. urte inguruan bagenekien Orio Donostiako auzo zela, orduko agirian agertzen baita Donostia Hondarribia, Arano eta Oriaraino luzatzen zela. Oria ibairainokoak bereak bazituen Orio ere hala izango zuen. Auzoa 1379. urtean bihurtu zen herri, Gaztelako Joan Lak forua emanda. Orio harresiz inguratutako eta jendez betetzeko baimena eman

Argazkian, Oria ibaia. Saiatsu irudikatzen parrokoiko atariraino itsasoa. Elizatik gertu zegoen itsasorako atea eta aldapan gora Orio herria, Kale Nagusiak alderik alde etxeak zituela. Garai bateko kontuak dira horiek, noski.

Ezkerrean Kale Nagusia. Eraikin eder asko dago kale horretan, horien artean, eskuinean dagoen Uzkun etxea, XVI. mende amaierakoa.

zuen erregeak; noski, ordurako jendea bizi zen bertan.

Aguirrek dio XVII. eta XVIII. mendeetako agiriak direla ugariak eta beraz garai horretako Orio nola den dakigu gehien. Eragin diezaiozun berriro buruari. Nola biziko ziren orduko oriotarrak? Buruaskiak ziren, itsasoa eta ibaia zituzten. Garraiorako balio zuten biek, baina elikabide ere baziren. Itsasoak eman emango zuen, zeren bisigua, esate baterako, eskabetxean jartzen zuten freskoa jateko gehiegi harrapatzen zutelako. Oriotarrak Donostia, Andoain eta Tolosaraino joan ohi ziren eguneko arraina saltzera. Arrantzaleak, eta ondorioz, merkataria eta ontzioletako langileak ziren herrian. Eta ezin ahaztu harrobieta-ko langileak. Donostia eta Orio lotzen dituen Mendizorrotz mendigunea hareharritzkoa da eta hori

txiki-txiki egiteko 27 harrobi baziren garai batean. Ateratako hareharria etxeak egiteko, errotetarako eta zorrozkaile gisa erabiltzen zuten.

Kale bakarraren inguruan eraikitako auzotxoak almendra itxura aspaldi galdu zuen, aspaldi hasi zen herria itsasoa urrutiratu nahian, hazi egin baita Orio eta tokia behar.

Hirigune historikoa gaur egun

Aldapan dagoen kale festa ezku xamarrean geratzen da, parte zaharra alegia. Makina batek kiskalduko zuen bizkarra hondartzan luze-luze etzanda, ondoren eztarria freskatuko zuen herriko tabernetan, baina maldan gora abiatzea okurritu ez. Irudimenarekin bada ere, garai bateko Orio gogoraziko diguten kale eta eraikinak bisitatuko ditugu.

Behetik gora hasita, elizarekin egingo dugu topo. San Nikolas

Bariko parrokia lehendik zegoen gotiko estilokoaren gainean altxatutako eraikin errenazentista da, XVI. mendekoa. Bertan talaiaarena egiten zuen ur gaineko pasabidea zegoen, itsasoa gertu zuenaren seinale. Tradizioak dioenez, San Martingo ermita da Orioko antzinako parroikia. XIII. mende aurrekoa da eta XVI. mendean zaharberritua. Ermitaren sabaitik itsasontzia dago zintzilik, "San Nikolas-Orio" izenekoa. Ermita kostaldeko Done Jakue bideari lotutako monumentu bezala sailkatuta dago. Parrokia eta ermita alde batera utzita, ezin aipatuko ditugu eraikin esanguratsu guztiak artikulatu honetan, baina lagungarri izango delakoan bisitatzea merezi duten tokiak aipatuko ditugu: Herriko Plaza, Kale Nagusia, Antxiola, San Nikolas, Aritzaga eta Oa kaleak.

Kale Nagusian nahi adina eraikin interesgarri dago. Mitxelena da horietako bat. XVI. mendekoa da, San Nikolas haurtzaindegiko mojak bizi izan zirenekoa. Besteak Buruandiena eta Uzkun etxea dira, ustez lehena XVII. mendekoa eta bigarrena XVI. amaierakoa. Kale Nagusian dago baita ere Maria Maestraren (1883-1962) haurtzaindegia izandakoa. Longa jauretxea berriz, XVI. mendeko eraikin ederra da.

Antxiola kaleko Claessens etxea aipatuko dugu bukatzeko. Izen hori du XIX. mendean Santiago Claessens bizi izan zelako, baina lehenago Antxiola almiranteak hartu zuen ostatu. 1555etik jendea bizi zela badakigu eta Torre etxea izenez da ezaguna. Jauretxe horrek goialdetik Orioko harresia ixten zuen. ■

ORIO

urdin, berde eta horia

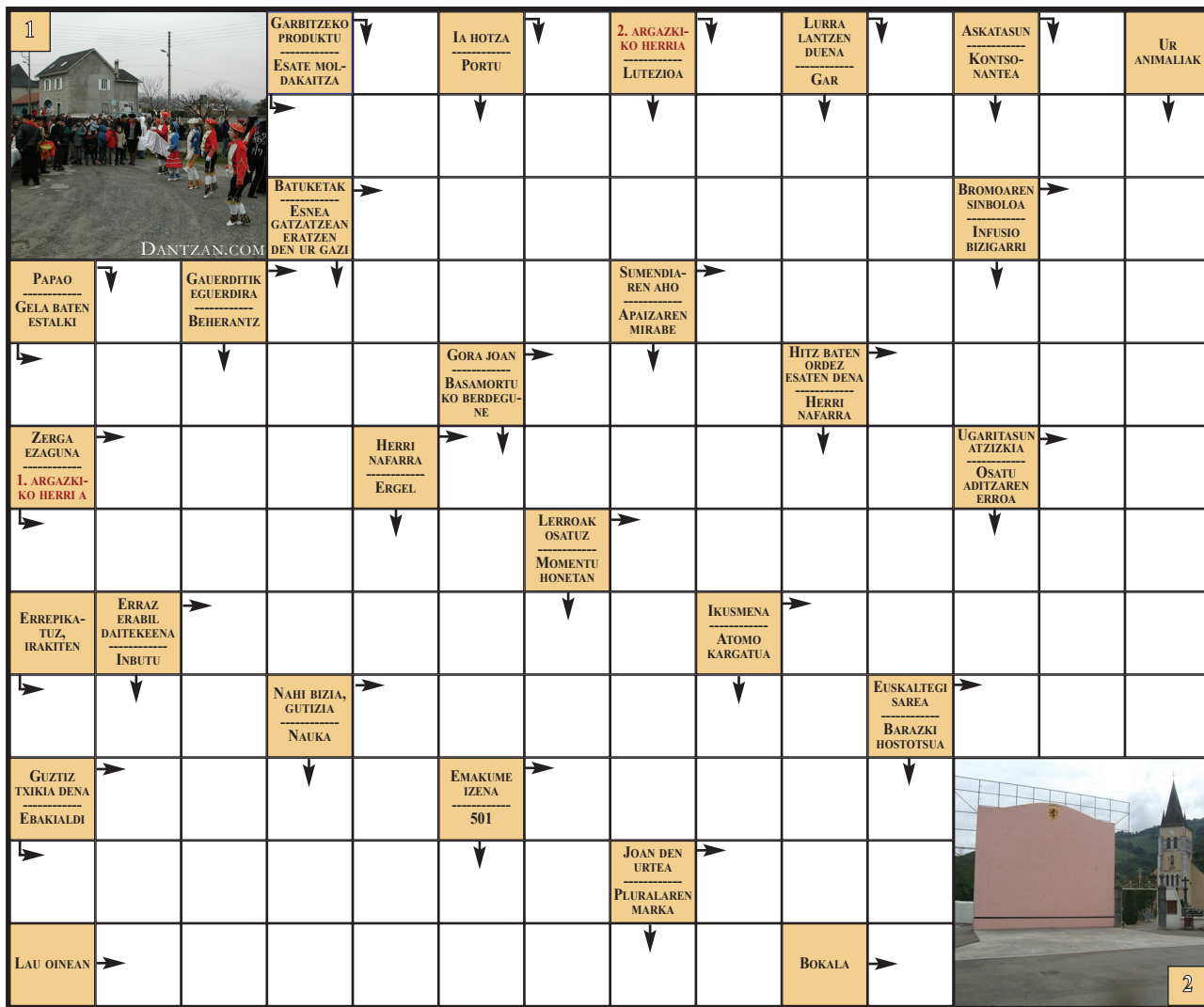

ORIO
TURISMO

Turismo bulegoa: 943 83 09 04 • www.oriota.com

ANA ZAMBRANO

Gaia: Zuberoako herriak

	X	H	B	N	L
	K	O	A	K	E
	B	A	T	R	A
B	G	I	Z	K	R
S	A	I	I	G	O
B	E	Z	O	L	E
S	O	H	U	T	A
	E	R	O	S	O
B	O	R	T	I	R
P	N	A	N	O	I
	K	A	L	D	I
	L	A	O	I	N

EUSKAL OROIGARRIA

MAKILA

eskaintza berezia

- Opari berezietarako
- Pertsonalizatuak
- Prezio aukera desberdinak
- Iñaki Alberdik eginak

 argia

Informazio gehiago nahi baduzu: **ARGIA**

Industrialdea 15 • 142 P.K.

LASARTE-ORIA 20160

Telefona 943 37 15 45

posta-e: denda@argia.com

<http://www.argia.com/makilak.htdocs>

Osasuna

JABIER AGIRRE

Koipeen inguruko mitoak

GAUR EGUN saltsa handi samarra dago koipeen inguruan: kolesterol “ona” eta “txarra”, Omega-3 gantz azidoak, azido oleikoa... Oro har, koipeak neurritz hartu behar dira, eta zenbait gantz, beharrezkoak ez ezik, mesedegarriak ere badira osasun kardiobaskularra maila egokian mantentzeko.

Zergatik dira gantzak hain gustagarriak?

Egia da frijituak asko gustatzen zaizkigula, baina koipeek, kaloria asko izateaz gain, karbohidratoek edo proteinek baino askoz ere gutxiago asetzen dute. Hori dela eta, arrazio edo anoa handiegiak hartzen ditugu gehienetan.

Koipeak gure dietatik kendu egin behar dira?

Ezin dugu hori egin inolaz ere, gure gorputzaren energia iturri nagusia direlako, eta horiek gabe ezingo genituzkeelako bitamina batzuk xurgatu. Baina mugatu egin behar dira. Izan ere, gantz gramo bakoitzak bederatzi kaloria dauzka; horrek esan nahi du behar baino hamar gramo jateak 90 kaloria eransten dizkiola gure eguneroko dietari. Beraz, gantzak neurrian, eta ondo aukeratuz.

Zein da hartu beharreko koipe kopurua?

Adituek diotenez, koipeek eguneroko kalorien %20-30 eman beharko ligukete. Emakumeen kasuan 65 gramo gehienez ere egunean, eta 85 gramo gizonezkoentzat. Kalkuluak egiteko, 100 gramo pastak 1,6 gramo koipe daukate, eta 100 gramo saltxitxoik, esaterako, 38 gramo koipe baino gehiago ematen dizkigute. Atera kontuak!

Koipe guztiak berdinak dira?

Ez, badira koipe “onak”. Esaterako, oliba olioaren gantz insaturatuak edo fruitu lehorren poli-insaturatuak, gaitasun kardiobaskularrei aurre hartzen laguntzen dutenak. Baina koipe saturatuak –haragi gorri, esneki oso edo opil industrialetakoek, adibidez– eta triglizeridoek kolesterol txarra gehitzen dute, eta horrek gure bihotzaren osasunari kalte egiten dio.

Esaten den beste gizentzen al dute?

Koipeek fama txarra dute. Baina *New England Journal of Medicine* aldizkari ospetsuan argitaratu berri den ikerketa baten arabera pisu gehiago galtzen omen da elikadura orekatua eginez, koipe gutxiko dieta eginez baino.

Gehiegi garbitzearen arazoak

Gehiegizko garbitasuna kaltegarria dela dioen hipotesia indartu du berriki egindako ikerkuntza batek. Bristolgo Unibertsitateko (Erresuma Batua) zientzialari talde batek esan duenez, badago 1 motako diabetesaren agerpena eragotzi dezakeen bakterio “on” bat, eta gorputza gehiegi garbitzen badugu bakterio hori gabe geratzeko arriskua dugu.

www.amazings.com/ciencia/noticias/291008a.html

Depresioak espazioan harrapatzen bazaitu...

Lurretik kanpo dauden astronautentzat psikologo birtuala gartzatzen ari dira, Houstonen noski. Software berriak depresioa eta beste gaitz psikologiko batzuk diagnostikatzeko eta tratatzeko laguntza emango du.

www.amazings.com/ciencia/noticias/271008a.html

Material organikoz egindako lehen bihotz artifiziala

Oso-osorik material organikoz egindako lehen bihotz artifiziala iragarri du frantziar ikerlari talde batek, azken hogeit urteotan egindako ikerketaren fruitu. Bihotz artifizial berriak odola koagulatzea eragotziko du eta modu automatikoan erregulatuko ditu taupaden erritmoa eta odol-fluxua. Lehenbiziko transplantea 2011. urtea baino lehenago egiteko itxaropena agertu dute.

<http://ttiki.com/1229>

Joxerra Aizpurua

ideia batetik errealitatera

web garapenak

multimedia

aholkularitza

edukiak

iametza
interaktiboa
www.iametza.com
T.943 37 67 16

Landareak

JAKOBA ERREKONDO

Odolgiro. Ez da sasoi ederra zuhaitzentzat. Inausketa helburu jakin batekin soilik burutu daiteke: fruta berdina goa eta gehiago eta azkarrago ematea, ikazkintzarako, su-egurretarako edo materialetarako... Gaur egun, ordea, ezjakinak agintzen du. Lurreko hostoak ez biltzeagatik —orbelak kaleak zikinduko balitu bezala...—, bista jakin bat ezkutatzen duelako, “itsusia” edo “handiegia” delako... edozein izan daiteke aitzakia zuhaitza bat lepatu eta odoletan jartzeko. Argazkiko lizar-astigarra (*Acer negundo*) aldamenen bixkia duela ederki bizi zen Segurako (Gipuzkoan) errebote plaza zenean. Nik ezagutu ditudan espezie honetako ale ederrenak ziren... kirtenen batek mugarrotu dituen arte, artaburu alaena! Hori gutxi eta zauriak bere oneratzeko zailtzeko gorri margotuz zauriak odol bizitan nahi ditu.

7.000

Rosa damasceana, Damaskokoa da arrosa-urak, lurrinak, esentziak... hau da, arrosa usaina behar duen edozer egiteko gaia ematen duen arrosa erabili. Marokon, Turkian eta batez ere Bulgarian ekoizten da. Lore honen olio esentziala kiloka saltzen da, gutxi goiti-beheiti 7.000 eurotan.

Uzta batean

KLIMA GOZOENeko gure itsasaldean garai batean ba omen ziren oparo ematen zuten ahuakateondoak. Garai haietan paltondo deituko zieten, agian. 200en bat urte biziz hoge metroak garai ditzake fruitu arbola honek, urtea joan eta urtea etorri 100 eta 400 ale artean emanez. Hainbeste bizitu duenik ez dut geurean ezagutzen, baina izan bazirenaren kontuak entzun ditut. Neguan ere galtzen ez dituen hostoen berezko distira zilarreztatzen dion izotzaldirik jasan ezinik, zahartzarorik ezin harrapa hemen. Lurrealde exotikoetatik egindako bueltaxkatik ekarritako dirutza inguruko guztiek aiantzi ez zezaten, palmondo are exotikoagoak (*Trachycarpus fortunei* edo *Phoenix dactylifera*) landatzen zituzten indianoek etxe aurrean. Etxe horietako batzuetan omen garaitako ahuakateondok. Itsasalde epeleko arbola emaleen berri zahar hau berriz berritua da. Jatearen jateaz, ahuakatea orduan baino ohikoago bihurtzen ari da gure otorduetan, eta haren hazi potoloa ezagun. Batzuk erein, arbolak sortu eta aldatzen dituzte. Poliki hazten da eta politta da, baina fruituak hazten elorrio du geurean. Itsasalde epeleko txoko eguzki-begi egutera gutxi batzuetan fruituak ematen ditu, heldu... heldu ez, ordea.

Izan ere, ahuakatea ez da arbolan heltzen, ez Mutrikan ez Mexikon. Ahuakateondoa ezin moilduko da, lurrearekin danba kolpekatutako ale berehala alferrik galduko baita. Eskuz edo heltzeko propioa den tramankulua muturrean duen haga batez, banaka-banaka bildu eta jaso behar. Gero, beranduko sagar eta madarien gisara, etxean helduko dira.

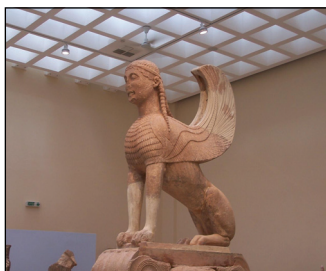
Arbolaren hostoak hormona berezi batez hornitzen du ahuakate alea. Hormona horrek ez dio etilenoa sortzen uzten. Aleari hostoa kentzean, lurra kentzean, ekingo dio hark etilenogintzari. Fruituak jasota dauden tokietan nabarmen usaintzen den hori da etilenoa eta gas horrek berak heldu arazten ditu. Usteldutakoak horrela usteltzen ditu aldame-nekoak. Heldu gabeko fruitu metak jasotzen diren hotz ganberatan airea berritzea, sor daitekeen etilenoa kanporatzea da kontserbazio onaren oinarria. Gero merkaturatzeko sasoi egokian, salneurria gorenean denean, ganbera etileno gasez mukurubete eta heltze bidean jartzen dira.

Izotzaldiaren atarian bildu ohi diren sagar, mada-ri, kiwi edo umotu gabe eskuratutako ahuakate, banana edo dena delako fruituak zoritzeko, ondo onduta dauden beste ale batzuekin ontzi edo zorro hermetiko batean sartzea bezalakorik ez da. Onduaren etilenoak lan egingo du...

Denboraren makina

N A G O R E I R A Z U S T A B A R R E N A

Ezkerrean, Delfoseko aztarnategia. Horren alboan, aztarnategian bertan eraiki zuten museoko piezetako bat.

Delfos, iragarri gabeko etorkizuna

KASTRI, GREZIA, 1893. Herrixka horren azpian Delfoseko arrastoak industen hasi zen espedizio frantziar bat. Antzinako Greziako gune erlijioso eta politiko nagusietakoa zena, indusketa arkeologiko ikusgarrienetakoa bilakatu zen orduan.

Erromatar inperioak behin eta berriro arpilatu zuen Apoloren jaioterria eta, azkenean, Teodosioren garaian (K.o. IV. mendean), Delfos historiari desagertu zen. Hamabost mende geroago, frantziarrek kostata lortu zuten orakuluaren hiria argitara itzultzea.

Izan ere, aztarnategiaren maila arkeologikoetara iristeko, Kastri herrixka desagerrarazi behar zuten lehenago. Soilik Frantziako gobernuaren erabaki batek ahalbidetu zuen hori; 1891n 400.000 liberako kreditua –kopuru izugarria garai hartan– onartu zuten Kastriko biztanleei ordaindu beharreko kalte-ordainak berdintzeko.

Herrixka suntsitu eta gunea trenbidez josi zuten, milaka metro kubiko lur eta hondakin handik eramateko bide bakarra zelako. Ehunka greziar langilek jardun zuten Eskola Frantziarreko kideen aginduetara, aztarnategia prestatzeko. Baina azkenean, indusketak itxaropenik baikorrenak gaingitu zituen.

Indusketa lanek *Via Sacra* delakoa-ren bidea egin zuten, hots, Delfosera

iristean beilariek egin ohi zuten bidea. Berehala eraikin txiki bat topatu zuten, atenastarren altxorra. Ondoren, Sifnioen altxorra, antzokia eta Apoloren tenplua agertu ziren, eta horietan hainbat eskultura, besteak beste, Delfoseko brontzezko auriga ezaguna. Azkenik, aztarnategiaren goiko aldean estadioa topatu zuten eta Apoloren tenplutik gertu, beste santutegi bat, egun *Atenea pronai*a izena duena.

Via Sacra bazterreko hormatan, estatuen oinarrietan, aztarnategi osoan barreiatutako harri zatietan, edonon inskripzioak topatu zituzten arkeologo frantziarrek, gehienak Apolori eskerak emateko bisitariek idatziak. Beste batzuek egun oraindik guztiz interpretatu ez diren musika notak zituzten. Azken batean, Delfos harrizko liburua bailitza zabaltzen zitzaizkien.

Frantziarrek museo bat eraiki zuten bertan eta, zabaldu eta berehala, 1903an, ekitaldi ospetsu baten bidez, aztarnategi osoa greziar agintarien esku utzi zuten. Lagapena bidezkoa eta logikoa izanagatik, ezohikoa zen. Eta ezohikoa da oraindik. Baina behintzat Delfoseko altxorak hantxe daude, eta ez Mendebaldeko museo eta enkante-etxeetan barreiatuta. Alegia, ez da orakuluak aurreikusiko zukeen etorkizunik txarrena.

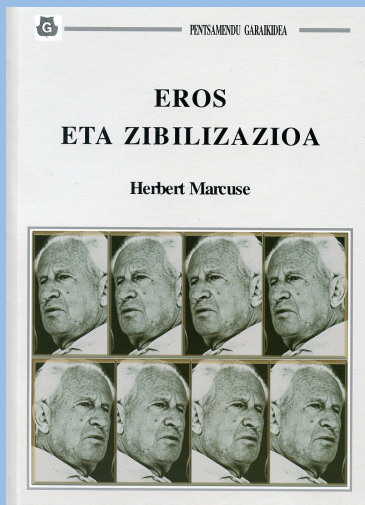
Arrastoak

Berlusconikeria gehiago

ORAINGOAN, Italiako presidente Silvio Berlusconi ondare artistiko eta historikoari egin dio iseka. Chigi Jauregian, Italiako gobernuaren egoitzan, Giambattista Tiepolo (1696-1770) margolariaren koadro bat dago, *Egia, denborak biluztua* izenburukoa. Presidentearen nahiz gobernuko beste hainbat kideren prentsaurreko agerpenetan, koadroa ikusi ohi da atzean, Egia bular biluzia ageri den zatia, hain zuzen. Bada, artelanaren ganako inolako errespeturik gabe, belo bat margotu diote bularraren gainean. Berlusconiaren aitzakia: herritarrak minduta senti zitezkeela. Bitxia da, ordea, presidentea orain arte bere telebista kateetan emakumeek eta, zehazki, estali berri duen gorputz atalak jaso duten trataeragatik kezkatu ez izana. Beharbada, obraren izenburuak eragin behar lioke kezka. Denborak egia agertarazten duela, alegia.

Silvio Berlusconi, Italiako presidentea, bere erabakiaren ondorioak harro erakusten. Giambattista Tiepoloren obrak, lehen, bularra agerian zuten.

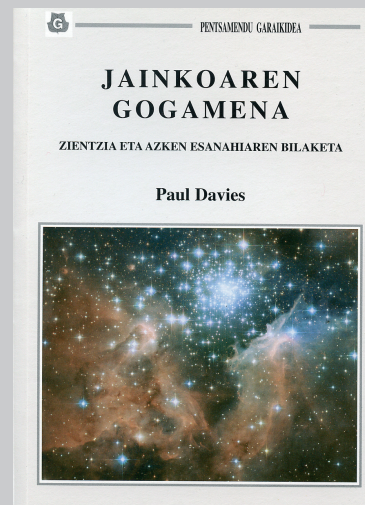

EROS ETA ZIBILIZAZIOA

Herbert Marcuse (1898–1979) Berlinen jaio zen. Haren obrek Heidegger, Hegel, Freud, Marx, Adorno eta Horkheimer filosofoen eragina izan zuten. Frankfurtoko Eskolaren partaide izan zen eta Europako eta AEBko hainbat unibertsitatetan irakasle izan zen. Arrazoia eta iraultza (1941), Eros eta zibilizazioa (1953), Dimentsio bakarreko gizakia (1964) eta Utopiaren akabaera (1967) dira haren libururik ospetsuenak.

Eros eta zibilizazioa Freudek -batez ere, Ondoeza kulturen liburuan- defendaturiko tesian oinarritzen da; alegia, zibilizazioaren eraikitze-prozesua "atsegin-printzipioarekin" murrizketa zorrotz baten bidez erakitzen dela. Eta produkzio- eta kontsumo-gizarteek, berez, intrinsekoki beharrezkoa dute gizakiarengan alienazioa sortzea.

Baina Marcusek zibilizazioak sortutako alienazio horien zati bat aska daitekeela dio, bizi-instintuak eta Erosen ahalmen konstruktiboa askatuz. Marcusek dioenez produktibitateak sortzean badela errepresio-soberakina bat eta hori da hain zuzen Erosengana desbideratu behar dena. Horrela, lana askatzaile eta sortzaile bihurtuko litzateke eta zibilizazio ez-errepresibo baterako aurrebaldintzak berriro ere eskuratuko genituzke.

JAINKOAREN GOGAMENA (Zientzia eta azken esanahiaren bilaketa)

Paul Davies fisika, matematika eta naturaren filosofiako irakaslea da. Kosmologiaren eta fisika kuantikoaren arazo filosofikoak ikertu ditu. Washington Times aldizkariak XX. mendeko idazle zientifikorik hoberenetako bat izendatu zuen. Zientziaren bulgarizazioaz argitalpen ugariak idatzi ditu: Beste munduak, Jainkoa eta fisika berria, Superindarra: Naturaren teoria batu baten bila, Materiaren mitoa, Infinitoaren mugetan,...

Jainkoaren gogamena liburuan Paul Daviesek zientziaren ikerketaren (fenomenologia) eta horren kanpo errealitate hutsaren (ontologia) artean dagoen harremana aztertzen du. Horretarako, zientziaren oinarriek logikatik at dituzten eremu estetikoak, etikoak, onirikoak, kosmologikoak, etab. ikertzen ditu.

Bestalde, zientziaren metodologiari buruzko azalpen garbiak eskaintzen ditu, erlijioek dituzten metodoekin alderatuz. Ildo horretatik, matematikak duen boterearen oinarriak aztertzen ditu eta honako galdera garrantzitsu hau egiten du: Unibertsoa konputagailu mota bat ote da? Dena den, Paul Daviesek onartzen du gure garunak mugak dituela Unibertsorearen esentzia ulertzeko eta daukagun irtenbide bakarra Unibertsore hori "gure erara" behatu eta ikastea dela.

GAIK ARGITALDARIA

Jadanik salgai zure liburudendan!!!

Gure liburuak liburudendetan aurkitzen ez badituzu klika ezazu gure: www.gaiak.net

Tel. / Faxe 943 47 13 04

ZURE ZAIN GAUDE!

jiaak@facilnet.es

Justiziak epaitu behar ditu gerrako krimenak

Baltasar Garzónek frankismoko desagertetak ikertzeko auzia abiarazi du. Entzutegi Nazionaleko barne borroken eta herritarren mesfidantzaren gainetik, auziak balio sinboliko handia du, bultzada emango dio hobi komunaren indusketari eta itxita dauden hainbat artxibo ireki ditzake.

URKO APAOLAZA

ESATEN DUTE Baltasar Garzón epaileak Kolonbiara egindako bidaia batean erabaki zuela frankismoaren kontrako auzia irekitzea, hainbat hilotzen exhumazioa bertatik bertara ikusi zuenean. Esaten dute Nobel saria irabazteko anbizioak bultzatzen duela. Zaila dirudi pentsatzea operazioaren atzean motibazio pertsonala soilik dagoenik eta politikaren azpijokoak eraginda ez denik. Dena den, Euskal Herrian bati baino gehiagori aurpegia aldatuko zitzaion Espainiako egunkarietan irakurtzean, frankismoaren krimenak epaitzeko auzia Garzónen “beste delirio bat” dela.

Espero zitekeen auzia

Joan den irailaren 1ean magistratuak diligentziak hasi zituen Gerra Zibilean errepublikarren bandoko desagertuen zerrenda osatzeko. Horretarako eskari zehatza egin zien hainbat erakunderi, tartean Espainiako Apezpikuen Konferentziari, eta hainbat udal, artxibo eta elkarteri. Garzónen ekimenak ez ditu den denak ezustean harrapatu, gerrako biktimen elkarrekin askotan leporatu baitiote Argentinan edo Txilen gertatutakoari kasu egitea, eta aldiz, gertuago duenari bizkarra ematea. Gainera, Memoria Historikoaren Legeak gizarte sektore zabaletan utzitako zapo mikatzak auzia arlo judizialera eramateko bidea ireki zuen.

Guztira 114.000 pertsonen datuak jaso ditu epaileak. Eusko Jaurlaritzak 1936 eta 1942 urteen artean hildako 8.650 lagunaren izenak helarazi zituen eta Nafarroako hildako eta desagertutako senideen elkarteak beste 3.431renak. Datu horiek eskuetan, auzia ikertzeko gai dela adierazi du Garzónek urriaren 16an, 68 orriko auto batean. Horrela, hemeretzi hobi komunetan gorpuak lurpetik ateratzeko lanak baimendu ditu, Ezkabako gotorlekuan dagoena kasu, eta Errepublikaren kontrako altxamenduan parte hartu zuten 35 goi kargu jo ditu desagertu horien arduradun, Francisco Franco diktadorea tartean dela. Jakina, pertsona horiek guztiak hilda daude eta hori egiaztatzen duenean, epaileak haien ardura penala bertan behera utziko du halaberharrez.

Ezpatak dantzan Entzutegi Nazionalean

Kontu honek guztiak hautsak harrotu ditu Entzutegi Naziona-

Zapateroren gobernuak ikara dio eskuinari, ikara Elizari, horregatik egin du fiskaltzak hain bizkor Garzónen kontra.

ARGAZKI PRESS / JON URBE

lean eta Javier Zaragoza fiskalaren eta Garzón epailearen arteko harremana gaiztotu du erabat. Gizateriaren kontrako krimena edo delitu arruntak diren, 1977ko Amnistiaren Legea aplikatu behar ote den, Entzutegi Nazionalak hilketa horiek ikertzeko eskumena duenentz... Epaitegia bi oilarren ringa bihurtu da eta inork ulertzen ez dituen ukabilkada judizialak entzuten dira. Ez ote da gerrako biktimen duintasuna zauriturik gertatuko borroka horretatik?

Magistratuaren prozeduran dauden hutsegiteak aparte utzita, ekimenak, nola ez, eskuinaren kritika uholdea ekarri du. Betiko leloa: “Aspaldi itxitako zauriak irekitzen ditu”. Gerrako hilketen ardura, hiltzaileena da noski, baina eskuina ez dago lasai. Izan ere, Garzónen autoak ataka bat zabalik utzi du frankismoan aurrera egindako krimenak

ikertzeko —besteak beste, 1951 arte Falangeko buruak zein ziren jakin nahi du epaileak—. Trantsizioan izandako beste krimenak ere ikertuko ote ditu? Bizirik al daude horien arduradunak?

Eta bitartean Eliza isilik dago. Euskal Herrian izandako gerrako fusilaketa askoren informazioa Elizbarrutietako artxiboetan egon liteke, eta horiek historialariei irekitzea denbora kontua izango da. Auzia hasi zenean begirada guztiak Elizaren eta haren artxiboetara zuzendu ziren, Apezpikuen Konferentziak baina, purrustada lausoak besterik ez ditu bota eta gerran hildako elizgizonen beste “multibeatifikazio” bat izan da erantzun garbi bakarra. Nabarmena da Zapateroren Gobernuak ikara diola eskuinari, ikara Elizari. Horregatik egin du fiskaltzak hain bizkor Garzónen kontra —mihi gaiztoek itxura kontua dela diote—,

eta hain mantso Memoria Historikoaren Legearekin.

Balio sinboliko handia

Duela urte bete onartu zen arren, Memoria Historikoaren Legea ez da hain erraz ezarriko eta gainera hutsune ugari ditu, batez ere justiziaren arloari dagokionean. Frankismoaren zigorrak bidegabeak direla dio Legeak, baina ez ditu baliogabetzen eta horrek sumindura sortu du. Lotsagarria da, baita ere, hobi komun ugari oraindik bere horretan egotea, non eta oraindik ez den hildako eta de-

Memoria historikoaz hitz egitean hamaika irrintzi entzuten da, hori gertatu zen iaz Legearekin, horixe aurten Garzónen auziarekin

sagertutakoen errolda ofizialik egin.

Biktimen senideen ustez auzia irekitzea urrats garrantzitsua izan da, Estatuak egin ez duena agerian utzi baitu. Euskal Herrian mesfidantza da nagusi, beste “iruzur” bat izango ote den. Hala ere, elkarte eta alderdi gehienek begi onez ikusi dute Garzónen ekimena. Ez da ahaztu behar desagertuen senideek hamarkada askotan isilik egon behar izan dutela, dolurik gabe, “suzko armaz zauritua” adierazten duen heriotza akta bat besterik ez dutela, kasurik hoberenean. Horregatik, Garzón-Zaragozaren arteko kontu teknikoaren osinetan lokaztetik harago, frankismoa epaitzeak balio sinboliko itzela dauka.

Gaitz erdi

Elkarteak herri akusazio bezala aurkeztuko dira auzian, Ahaztuak elkarteak ere hori iragarri du. Baina Entzutegi Nazionalako magistratuaren plenoak lehenago edo beranduago esango du Garzónen ez duela eskumenik hori ikertzeko. Itxaropen faltsuak sortzea da epaileari egotzi zaion beste arantzetako bat. Gaitz erdi honek guztiak hobi komunak ireki eta gertatutakoa ikertzen segitzeko balioko badu.

Aditu talde batek lagunduko ei du ikerketa aurrera eramaten. Francisco Etxeberria auzitegiko medikua batzorde horretan egotea berme handia da. Bai berak eta baita Euskal Herriko beste zenbait historialarik diote akatsak daudela Garzóni bidalitako desagertuen zerrendetan eta desagertuak zein diren definitu beharko dutela lehenbizi. Memoria historikoaren “politika publikoak” falta dira Etxeberriaren ustez. NaBaik proposatu duen Nafarroako Memoria Historikoaren Institutuak balioko al du gabezia hori nolabait betetzeko? Espero dezagun PSOEn borondate politiko eza agerian uzteko baino gehiago balio izatea.

Dena den, memoria historikoaz hitz egiten den bakoitzean hamaika irrintzi entzuten da, horixe gertatu zen iaz Legearekin, horixe gertatu da aurten Garzónen auziarekin. Picassoren zaldiak zauriak irekita dituelako izango da. ■

María Juana Farinango

Ekuadorreko ketxua, hezkuntza langilea

«Alfabeto bakarria sortzen saiatzen ari gara»

Garabide Elkartearen bidez Euskal Herrian izan den lagunetakoa da María Juana Farinango. Ekuadorreko ketxua da eta hezkuntzan aritzen da lanean. Etxe giroan bai, baina irakaskuntzan oraindik bide luzea egiteko duen hizkuntzaz aritu zaigu.

ALVARO HILARIO PÉREZ
DE SAN ROMÁN

Argazkia: Iñigo Azkona

“Estatuak emandako datuen arabera –oso fidagarriak ez dira– lau milioi gara ketxuaz hitz egiten dugunok”.

GERTAERA ASKOK asalatu dute Ekuador azken hamar urteotan, hala nola, indigenen Pachakuti mugimenduak egindako protestek eta ekonomia-aren dolarizazioak. Haien ondorioz, gaur egun Rafael Correa da presidente. Joan den irailean, botoen %67 lortuta, konstituzio berria onartu da.

María Juana Farinango ketxua gaztea Pichincha probintziakoa da eta Ekuadorreko hezkuntza sistema kulturarteko eta elebidunean egiten du lan. Berak hurbilduko gaitu Hego Amerikan hemeretzi milioi pertsonak hitz egiten duten hizkuntzara, ketxuara. Ia 80.000 dira Ekuadorren, oinarriko hezkuntzan, ketxua ikasten duten umeak.

Zer esan nahi du kulturartekoa eta elebiduna den hezkuntzan lan egiteak?

Quito hiriburua duen Pichincha probintzian egiten dut lan, hezkuntza sistema kulturarteko eta elebidunean, hots, eskola elebidunetan. Ekuador osoan Estatuak onartutako sistema da hori. Nahi gendake irakasgai guztiak ketxuaz egitea, Mendebaldeko jakintza ketxuaz irakastea, baina gureak, egun, hizkuntzaren lehenengo ezagupena sortzeko baino ez du balio. Ketxua hainbat orduz irakasten dugu, beste irakasgai bat bailitzan. Bestalde, curriculum bera, oraindik ere, gaztelaniaz egiten dute. Dena dela, hizkuntza irakastea oso zeregin zabala da: gure lurrari, ekoizpenari lotutako hizkuntza da; gure hizkun-

tza gure mundu-ikuskeraren isla da. Hizkuntzak gure kulturaren hainbat balore islatzen ditu eta horiek guztiak galtzea ez dugu nahi. Hizkuntzaren bitartez islatzen dira familien batasuna eta auzolana, arazoak konpontzeko dugun modua, ekonomia ulertzeko dugun manera. Ketxua irakastea hizkuntza irakastea baino gehiago da: komunitatea ardatz hartuta ulertu behar dugu hezkuntza. Komunitatearen ekonomiak, esaterako, ez dakar jendearen arteko borrokarik, denok aberasteko tresneria da. Guk nahi duguna da ketxuak islatzen dituen balore oro hezkuntzan agertzea. Irakasleekin egin nahi dugu lan nortzuk garen eta zer izan nahi dugun jakiteko. Material pedagogikorik –liburuak,

ikusentzunezkoak— ez dugu eta gure asmoa da irakasleak beraiek material hori kexuaz egiteko gai izatea.

Orain arte izan ditugun eskemak, gurea mespretxatzera garamatzaten eskemak, alboratu behar ditugu. Gure ustez, hartu eta eman egin behar dugu, harremanak egon daitezela kulturen artean. Herri guztiek izan dute inguruarekiko lotura, gaur “garapen-keria”ren eraginez desagertuta dagoena. Baliabideak datozen belaunaldientzat gorde nahi ditugu, denon arteko elkarbizitza hedatu eta sustatu. Horrela ulertzen dugu bizitza. Hizkuntzak esandako hori guztia islatzen du.

Zenbat kexua hitzun dago Ekuadorren? Eskolan hedatuta al dago?

Ia hamalau milioi biztanle gara Ekuadorren. Estatuak emandako datuen arabera —oso fidagarriak ez dira—, lau milioi gara kexuaz egiten dugunok. Hitzun kopurua beherantz omen doa; Estatuak egiten dituen inkestak, behintzat, horrelako egoera ziurtatzen zuzenduta daude.

Kexuak lau dialekto ditu. Familian erabiltzen da batez ere eta eskolan zein unibertsitatean ez da asko hedatu.

Bestalde, ezin dugu ahaztu, kexua ez ezik, Ekuadorren badirela beste hamahiru herri —suhar, txatxi, mestizoa, atxuar, awa, huaos, tasatxila, shiwyar, zaparo, epera, besteak beste— dagozkien hizkuntzekin.

Kexua araututa al dago?

Arestian esan dudan legez, hainbat dialekto ditugu. Alfabeto bakarra sortzen saiatzen ari gara eta horren harira eztabaidak ditugu. Euskal Herrian baliteke batasuna beharrak eragindakoa izatea, baina gurean, ugaritasuna

kontuan hartuta, konplexuz bete gara batasun bidean. Ezberdintasunak tokian tokikoak dira, ez dakigu hizkuntza zelan arautu. Ez dakigu zelan egin gauza berriak izendatzeko, hitz berriak sortzeko. Horiexek dira, besteak beste, iaz sortu zen hizkuntz akademiak dituen erronkak. Zaila da bidea, bitartekorik ez dugulako.

“Kexua hainbat orduz irakasten dugu, beste irakasgai bat bailitzan.

Bestalde, curriculum a bera, oraindik ere, gaztelaniaz egiten dute”

Lan egin beharra daukagu esparru batean baino gehiagotan. Eskolan, adibidez, hizkuntzaren batasuna bultzatzen hasiak gara, baina bide laburra egin dugu eta oraingoz ezin dugu egindakoaz ondorioz atera. Azken batean, guk nahi duguna hizkuntzari prestigioa ematea da.

“Kexua irakastea hizkuntza irakastea baino gehiago da: komunitatea ardatz hartuta ulertu behar dugu hezkuntza”

Hizkuntzari prestigioa emateko edo erabilera areagotzeko, besteak beste, funtsezkoa da norbere hedabideak izatea.

Idatzizkorik ez dago, irratia bai. Komunitateetan erabiltzen dituzte, batez ere. Irratiek, baina, legeak bete

behar dituzte, baimenak eskatu udaltan, Komunikazio eta Defentsa Ministerioan... Gure irratia mugatzea helburu duten bideak dira horiek. Irratiak nahi ditugu garenaz berba egiteko, gure herriaz, egiten dugunaz, herri bezala ditugun amestez hitz egiteko, beste herriekin elkarbizitzeko ezagutu behar dugun munduaz berba egiteko.

Hori guztia ez da merkatua gobernatzen duten hedabide handien gogoko; ez zaie komeni, ez digute irratia sortzeko baimenik ematen. Gure buruaz, gure gaitasunaz, berba egiten ari garela ohartzen direnean, gure buruarenganako konfiantza hazten doala konturatzen dira. Horixe gure adierazpen askatasuna mugatzeko zergatia. Telebistan are nabariagoa da joera hori.

Hainbat matxinada urte eta gero, Ekuadorren konstituzio berria duzue. Haren arabera, Ekuador estatu multinazionala al da?

Ez du kexua hizkuntza ofizial moduan onartzen, bai printzipioz, baina ez ekintzetan. Esate baterako, ez dago kexua irakaskuntzan erakusteko aurrekonturik.

Nik hezkuntzan egiten dut lan eta estatuak barneratu dituen Mendebaldeko hainbat kontzeptuk irentsi gaituela ziurtatu ahal dut. Adibidez, politika alorrean, indigenok Pachakuti mugimendua sortu genuen, tokian tokiko gobernu erakundetan kontzeptu komunitarioa defendatzeko. Estatuaren egitura, baina, gure herriaren adierazpidea oztapatzen duen jarrera hierarkikoen mesedetara dago eginda. ■

Babeslea: Donostiako Euskararen Udal Patronatua

Donostia solasean
Euskara XXI. mendean
hitzaldi zikloa

Hizlaria:
Txema Preciado

Larri-gorrian egonda geure egoera zuritzen...? Beltza da gero, euskal koloreen geroa!

Errealitate objektiboak direneko uste okerraren gainetik, koloreak nagusiki norbanakoengan ematen diren sententzioak dira; hala ere lengoaiarik gabe ez lirateke existituko, kulturalki hizkuntzaren bitartez ikasten baitugu koloreak ikusten. Kultura ezberdinek era ezberdinez ulertzen eta antolatzen dute eremu kromatikoa. Hitzaldian euskal ikuskeran murgildu nahi da, panorama deskribatuz, gakoak aipatuz eta eraikuntza kultural honetan euskararen garrantzia agerian jarri ere.

2008ko azaroaren 19an, 19:00etan, Lugaritz kultur etxean

Bero-beroan

ONINTZA IRURETA

Valentzieraren alde manifestazioa

ESCOLA VALENCIANAK egin du deialdia eta azaroaren 29an, Valentzia hiriburuan, manifestazioa egingo dute valentziera eskoletan irakasteko aldarria egiteko. Valentziar Herrialdeko irakaskuntza publikoko milaka irakasle, ikasle, guraso eta baita herritarrak ere biltzen ditu Escola Valencianak, eta hitz gutxitan esateko PPren esku dagoen Gobernuak valentzieren (edo katalanaren) alde esan bai baina egiten ez duena exigitu nahi dute. Aldarria hobeto ulertzeko zehaztapen bat egingo dugu: azkeneko datuen arabera,

sare publikoan valentziaz ikaslea eskatu duten 90.000 haur murgiltze eredutik kanpo geratu dira, ikasle horien guztientzat eskaintzarik ez duelako Gobernuak. Hezkuntza Sailak valentziera modu mailakatuan sartzen duen ereduaren tankerakoa da sarri, onean B modukoa. Ikasleak valentziaz ondo moldatzeko gai ez direla ateratzen dira eskolatik. Kontuan hartzen badugu gaztelaniaren eta valentzieren arteko gertutasun linguistikoa sinesten zaila da... baina Escola Valencianako presidente Diego Gómezek berak esana da hori.

29ko manifestazioaz gain, 17tik 21era itxialdiak egingo dituzte eskoletan, Benidormen, Gandian, Castellón, Elxen...

Euskarabideak diru gutxiago krisia dagoelako

NAFARROAKO Hezkuntza kontseilari Carlos Pérez Nievasek hala adierazi du, aurrekontua murriztu diotela Euskarabideari krisiagatik eta ez kudeaketa txarra egin delako. 2008rako aurreikusitako kopuruarekin alderatuta, aurrekontua %25 murriztuko dute datorren urterako. Hiru milioi euro jasoko ditu Xabier Azanzak zuzentzen duen erakundeak. Dena den, aurrekontuak behin betiko onartu arte balorazio sakonagorik eskainiko ez duela esan zuen Pérez Nievasek, hobetzeko aukerak daudelako.

TALAIAN

Enplegu erregulazioa kontrolatu

Egungo finantza-krisia sortu duen kapitalismoa laguntza publikoak (gure zergetatik) jasotzen ari da hondamendia saihesteko. Hori gutxi balitz, egoera aprobetxatu nahi du langileen kontra jotzeko, horrela etekinak pilatzen jarraitzearen. Orain, krisia industria, kontsumoa eta zerbitzuak kaltetzen hasi da. Euskal Herrian enpleguaren etorkizunaren gaineko beldurra zabaltzen ari da. Beldurra hedatu da enpresa garrantzitsu batzuek, orain arte irabaziak izan dituztenek, Enplegu Erregulazioko Espedienteak (EEE) aurkeztu dituztelako. Beste batzuek egoera baliatu nahi dute hitzarmenak beherantz negoziatzeko. Bestalde, enpresa txiki eta ertain asko banku eta aurrezki kutxen kreditutik gabe geratzen ari dira. Aurrea egin ezinik dabilta eta gainezka egitear daude.

Egoera hori kontuan izanda, langile eta sindikatuek erne ibili behar dute, eta saihestu behar dute enpresaren bideragarritasuna bilatu beharrean, etekinak ateratzen jarraitzea helburu duen EEE oro. Era berean, langile eta sindikatuek xantaiei eta presioei aurre egiteko elkartu behar dute, irabaziak izan dituzten enpresetan hitzarmenak beherantz negoziatzea saihesteko.

Onartezina da koiuntura egoeran, hau da, finantza-krisian, enpresek neurri estrukturalak hartzea, hots, enplegua eta gizarte eta lan hobekuntzak murriztea. Hala ere, langile eta sindikatuen batasun horrek ez luke ezertarako balioko Iruñea eta Gasteizko Administrazioek EEK onartuko balituzkete, aurrez inolako kontrol sakonik egin gabe. EEE bat bera ere ez litzateke onartua izan behar, horiek aurkeztu dituen enpresak azken urteotan irabaziak izan baditu.

Juan Mari Arregi

BAHEA

Jesus Mari Mendizabalek *Deian* esanak euskaingintzan edota euskal literaturan hautsi beharko litzatekeen mitorik bato ote dagoen galdetutakoan: "Euskara errazarena eta zailarena, bat. Orixeren garaitik dator eztabaida, pentsa! Euskara ikasten arinaiztarrekin konparatzen ditut nik euskaraz irakurtzen arinaiztarrak. Euskal liburu zail gutxi dago; euskaldun (analfabeto?) zaildu gabe asko. Ogi gogorrari hagin zorrotzak: ahiak eta pureak janez beti, apenas den umea lerdan haziko eta burujabe heziko".

Josu Zabaletak *Noticias de Gipuzkoan* esanak: "Uste dut hori [Paul Austerren eta Doris Lessing-en liburuak euskaratu berri dira] anekdota baino ez dela. Nolabait ere, Paul Austerrek normalizazio bide bat ireki du, baina oraingoz guztiz anekdotikoa da. Itzultzaile onak badaude eta itzulpenak sortzen ikargarriko aurrerakuntza egin da. Itzulpen horien eraginari dagokionez beste sortzaile batzuen artean zabalitzen ari da, baina oraindik ez da zabaltzen jende artean. Itzulpenaren kontsumoa normalizatzeko denbora asko falta dela uste dut".

Oroituko da Obama 1992ko Rio de Janeiroko gailurraz?

AITORTU BEHAR DUT, niri kostatzen zait sinestea Barak Obamak mundura aldaketa handiak ekarriko dituenik. Euroeszeptikoetakoa naiz. Aldaketak izango direla, oster, sinesgarriagoa da, azken zortzi urteetan errepublikarrek hain eraman dute muturrera egoera... Bill Clintonen garaira itzultzea ere aldaketa handia dela AEBetan. Bestetik, eta mesfidantzarako arrazoirik falta ez bada ere, ezin da garrantzirik gabekotzat jo, azalez behintzat, minoria bateko kide dena lehendakaritzara iristearrena; are gehiago AEBetako populazio sektore ahulenean aupatu dutenean: emakumeek, beltzek, hispanoek...

Datuetatik dator eszeptizismoa: 1929az geroztik munduko ekonomiak duen krisirik handienaren epizentroan eseriko da Obama, AEBetako biztanleriaren %1ek –hiru milioi pertsonen gutxi gorabehera– pilatzen du herrialdeko errentaren %50, 45 milioi pertsonatik gora txiroak dira; inoizko zor publikorik handiena du zain Etxe Zurian (500.000 milioi dolar); bi gerra jaso ditu oinordekotzan...

BERLINGO HARRESIAREN erorketak mundu mailan emandako nagusitasun erabatekoa gainbeheran doa, eta akaso pentsatu baino azkarrago. Munduko diru trukeetan

dolarrak zuen garrantzia asko jaitsi da azken hamar urteetan: 2000. urtean munduko banku zentralen dibisetatik %71,2 dolarrak ziren, 2008aren hasieran %62,4. Internet: duela hamar urte mundu osoko trafikoaren erdia estatubatuarrena zen; gaur egun, %25ekoa da, txinatarren atzetik dira jada.

Gorotzak barra-barra pilatzen ari zaizkio oraindik orain munduko ekonomiaaren lokomotora lanak egiten dituenari. Atera kontuak besteontzat ere: munduan 230 milioi pertsona ei daude langabezian, eta 2009an beste 20 izango ei dira. Hori datu ofizialetan. Horren guztiaren bideratzeko bilduko da asteburuan G-20ko batzarra –azkenean Zapatero barne–, George W. Bush-ek gidatuko duen azkena. Finantza merkatuen kontro-

lerako neurriak ei dira lehentasunezkoak, datorren astelehenean ez, baina datozen hilabeteetan ikusiko dira neurri batzuk... Baina Sarkozyren kapitalismoaren birfundazioa nekez joango da askoz harago.

OBAMA FENOMENOAK mundu mailan sortu duen ilusioa ulertzekoa da, eta ezkortasunerako datuak ugari badi-ra ere, egia da esperantzarako izpi berria ere sortu dela eta bestelako mundua bultzatzen dutenek baliatu beharko luketela ideia zabal horren inguruan jende gehiago eta hobeto antolatzeko. Batez ere, bestelako mundua Etxe Zurian baino, norberaren etxean hasten delako, lantokian, auzoan, eskolan... Ekonomia solidariotik, zaborren kudeatzetik, kontsumo ohituretatik, informazio ahaleginetik, adierazpen askatasunetik... 1992ko Rio de Janeiroko Ingurumenaren Gailurrean –Kyotoren ama-pontekoa– orduko AEBetako lehendakari Bush aitak, gailurraren eskakizun nagusiei –gas isurketen kontrola– ezetza ematean tinko adierazi zuen gakoaren hiltzea non zegoen: “Estatubatuarren bizimodu eredu ez da negoziagai”. Bush semeak zintzo heldu zion aitak esandakoari eta munduak epelak hartu ditu. Europarrok ba ote gara gure bizimodua negoziatzeko gai?

Txapela
buruan
ta ibili munduan

Narrika, 18. Donostia
telf. 943428299 www.txapelaburuan.com

Net Hurbil

PELLO ZUBIRIA

“El Eternauta”: komikia, literatura eta izua Argentinan

Duela 30 urte, 1978an, militar argentinarrek hil zuten Héctor Germán Oesterheld idazle eta komikigilea. Bere lau alaba gazteak ere desagerrarazi zituzten betiko, bi biloba moduan. Oesterheldek *El Eternauta* komikian Hego Amerikako diktadurak marraztuak zituen... gertatu aurretik.

OESTERHELDARREN AKABERAK IZUA eragiten du irakurri hutsarekin. 1976 eta 1978 artean Argentinan diktadura antolatu zuten militarrek bahitu, torturatu eta hil egin zituzten Héctor Germán Oesterheld (HGO) idazlea —*El Eternauta* klasikoa eta beste askoren egilea— eta 18-24 urteko lau alaba gazteak, Beatriz, Diana, Estela eta Marina. Suhi bat eta biloba txiki bi ere bai. Elsa emaztea baizik ez zuten utzi bizirik, emakume bati ezarri dakiokkeen torturarik latzena bizitarako erantsita.

“HGO da XX. mendeko abentura sortzaile bikainenetakoa. Heroiaren profila aldatu zuen. *El Eternauta* bere sorkuntza nagusia, iragarpenez betetako fikzio zirraragarria, muga politikoak eta literatur generoak zeharkatzen ditu eta klasiko bihurtu da gero eta irakurle gehiagorentzako. Komikien obra homerotar honek gizatasunari egiten dio galde”. Hori idatzi zuen Manuel Rivas idazle galiziarrek *El País* egunkariaren igandetako gehigarrian plazartutako *El desaparecido HGO* artikuluan. Geroztik idazlana webgune ugarietan irakur daiteke, beste titulu honekin: *Un caso estremecedor de aniquilamiento de una familia de gente progresista, de artistas*.

1919an sortua, HGOk aita judu alemana zuen eta ama euskal jatorrikoa, Puyol abizenekoa. Geologia ikasi ostean, lehenbiziko lanak alor horretan egin zituen, lur eta mineralen analisietan. Baina idazteari lotu zitzaion gazte-

tatik. Geologia utzita ere, beti jarraituko zuen munduko aldizkari zientifiko aurreratuenak irakurtzen.

Hasieran, haurrentzako asko idatzi zuen. Ia beti seudonimoz, hemen ere duela gutxi arte ohitura izan den duela gutxi arte ohitura izan den moduan. Anaia Jorgerekin laster sartu zen liburugintzan, argitaletxe propioa antolatuta. Komikietan murgildu zen, gidoigintzan, eta hogeita hamar urtetan 150 obratan hartu zuen parte, ehun marrazkilari baino gehiagorekin, tartean Hugo Prattekin.

Argentinan komikigintzak urrezko urteak bizi zituen, eta HGOk maite zuen formula: “Goiko eta beheko kulturen dilemma gezurtia hautsi nahi zuen. Ez zuen aurreiritzi elitistarik. Jendearengana hurbildu nahi zuen eta hori bateragarri uste zuen kalitatearekin. Horra *El Eternauta*aren lezioa: abangoardiako obra jendeari iritsi zitzaion, abentura handia eta literatura bikaina”.

El Eternauta izenez bi obra daude bataiatuta, biak ere HGOn gidoia dutenak. Lehen 1957koa da, Francisco Solano López-ek marraztua. Etorkizuneko Argentinak jasan behar omen duen inbasioaren fikziozko kronika distopikoa da *El Eternauta*. Denboran edo eternitatean barrena aurrera eta atzera dabilen Juan Salvo *eternauta* gidoigileari kontatuko dio berak etorkizunean ikusi duen katastrofea.

Zientzia fikzioaren osagai klasikoak jositako obra. Elurte batek iragar-

Lerroon albokoak bi afixa dira, Héctor Germán Oesterhelderen heriotzaren 30. urteurrenaren eta *El Eternauta*ren 50.aren ospakizunerako prestatuak. Komiki klasikoaren protagonista ageri da bietan. Behekoan Argentina zuritu duen elurte bitxia ikusi daiteke, diktaduraren etorreraren metafora. 1960 inguruko argazkian marrazkilariaren familia ageri da: Héctor, Elsa Sánchez emaztea eta lau alabak, Estela, Diana, Beatriz eta Marina. Sendiak urte zorionsuak bizi zituen, baina urak gero eta arreoago zetozen Argentinan. Ama ez beste bostak Montoneros taldera hurbilduko ziren. 1976an militarrek *Proceso de Reorganización Nacional* bataiatutako diktadura ezarri zuten. Milaka gehiagorekin batera suntsitu zituzten Oesterheldar familiako aita-alabak.

tzen du urrutiko alienigenen etorrera. Klase ezberdinetako soldadu eta armak usatzen dituzte atzerritarrek Argentinako herritarrak zanpatzeko. Hauetako batzuek erresistentziazko gerra antolatuko dute, baina behin eta berriro eroriko dira inbasoreek ezarritako zeladetan. Soldadu etsaiak, gainera, ikusiko da bertakoak direla, inbasore ezezagunek esklabutzat hartu, itxuraldatu eta anai-arrebak txirtxilatzeraz igorri dituzten izaki errobotizatuak.

Komikiaren barruan erakutsiko du bere burua gidoigileak. Bukaera aldean, 1963an gertatu behar omen duena 1957an kontatu dion *eternauta* ez du gehiago ezagutuko idazlea: denboran atzera egitean memoria galdu du. Azkenean, informazio guztia jaso duen idazlea bihurtu da *Eternauta*.

Izuaren gordelekuetan preso

1976an publikatu *El Eternauta II*. Lehenaren jarraipena zen, hura bezala Solanok iruditzen ipinia. Baina bitartean, asko aldatuak ziren gauzak. Bigarren liburukian Argentinako egunero-ko biziezinari buruzko loturak askoz nabarmenagoak dira, erreferentzia politikoak gardenagoak.

Oso bestela bizi zen HGO ere 1976an. Montonero mugimenduan sartua, atzetik zebilzkion poliziak eta militarrek. Diote testuak batzuetan telefonoz diktatzen zituela karriketako kabinetatik. Argitaletxera azaltzekotan

Beste behin biloba eraman zioten zulora. Martin izeneko hiru urteko honekin ordu luzez hizketan egoten utzi zioten. Egun hartan bertan hilak zizkioten gurasoak. HGOren beste bi bilobek desagertuta bukatu zuten, Argentina osoan 800 gehiagorekin gertatu bezala, baina Martin amatxiren etxean entregatu zuen militarren batek... eta gaur bizirik da.

Iaz eta aurtan Héctor Germán Oesterhelden heriotzaren 30. urteurrena eta *El Eternauta*ren 50.a ospatu dituzte Argentinan, hitzaldi, erakusketa, birrargitalpen eta abarrekin. Horien aitzakian bildu ditu Manuel Rivasek lekukotasun bat baino gehiago. Inportanteena, alargunarena. Elsa Sánchez oraindik harrituta bizi da senarra eta lau alaben galerari gaina hartu eta iraun duelako. Paradisua ezagutu zuten elkarrekin, Argentinak inoiz eduki duen belaunderik onena, bizimodu ona, sexualitatearen askapena, kulturaren loraldia, artisten arteko zoriona... Eta infernua ondoren.

Berrikitan, Elsa alargunari desagertuta egondako emakume bat hurbildu omen zitzaion, medikua bera. Escuela Mecánica de la Armada famatuan zegoelarik atxilo, hango hiltzaile handienetakoa zen Alfredo Astiz –*Angel de la muerte*– ofizialak bulegora deitu eta mahaiko kajoitik aterata liburu bat eman omen zion. “Hartu eta irakur ezan, Argentinako libururik onena dun”. *El Eternauta* zen. Munstroak ondo ezagutzen zuen. ■

www.argia.com/nethurbil.php
helbidean, gai honi buruzko informazio
gehiago eta Interneteko loturak.

desorduetan egiten zuela. Hark zientzia fikzioan asmatutako munstroak haragi eginak ziren.

1976ko ekainean Beatriz alaba harrapatu zuten militarrek. 19 urteko neskaren gorpua izango zen ama Elsa Sánchezek berreskuratu ahal izango zuen bakarra. Uztailean harrapatu zioten Diana, 23 urte eta haurdun. 1977ko apirilean Héctor. Azaroan Marina, 18, eta abenduan Estela, 24. Urte haietan eman zuen epaia Ibérico Saint Jean jeneralak: “*Primero mataremos a los subversivos; después a sus simpatizantes, y por último a los indiferentes*”.

Manuel Rivasek kontatu ditu HGOren desagertualdiko –horrela deitu beharko zaio, legezko atxiloketarik ez zenez izan– xehetasun surrealistikak. Zeren eta Sheraton hotolean beste

askorekin batera desagertuta zeukaten denboran lana ere eman baitzioten militarrek. Aurretik, beste obren artean Che Guevararen biografia komikirako egokitua zen HGO, arrakasta handia lortuz gainera. Amerikanoek enbaxadara deitu omen zioten gero, Kennedyrekin gauza bera egin zezan, baina Oesterheldek uko egin. Evita Peronena idatzia zuen, baina ez zen argitaratu. Militarrek, preso zeukata, Juan San Martinen biografia egiten jarri omen zuten. Umore beltza.

Gainerako 30.000 desagertuak bezala Oesterheld ere torturatu egin zuten. Denetan torturarik gogorrena harekin preso egon eta bizirik ateratzeko zoria izan zuen batek kontatu du: lau alaba hilen gorpuei eginiko argazkiak erakutsi omen zizkioten.

K A L I T A T E A

Produkturik
onenak,
Zinkunegi Optikan

Aukerarik
zabalena
bataurreko graduatu,
ukipen-lente,
audiofono eta
eguzkitako
bataurrekoetan.

**ZINKUNEGI
OPTIKA**

Hernani kalea - 20004 DONOSTIA
e-posta: zinkunegi@euskalnet.net
TEL.: 943 420 624

Iñaki Mendiguren

Ni ere (ia) pederasta eta hiltzaile eta...

Lagunak lasaitze aldera, esan dezadan oraindik ez dudala inor garbitu edo zortzi urteko umerik bortxatu; baina lagun horiek beroriek kezkatze aldera, esango dut horrelakoak egin dituztenengandik hain-hain urrun ez naizela sentitzen, ikus dezakedala neure burua horien gan islatuta, eta senide sentitzen ditudala, “zaurituak” —nahi baduzue— baina senide. Eta ez naiz tolerantzia eskatzen ari!

Ez dut batere gogoko iritzi publikoan zabaltzen ari den giroa eta planteamendua arazo hauen aurrean; ez dut gogoko ez politikari askoren jokaera (PSOE+PP ituna Zigor Kodea aldatzeko); ez kazetari, iritzi-emaile, solaskide, blogari eta enparauetako askok esan edo idatzitakoak; ezta herritar xumeon artean gero eta zabaldugo dauden jarrerak ere.

Espetxean urteak eman dituen pederastak irten eta bi egunera beste haur bat bortxatzeak, edo tratatu txar errepikatuen egileak bere tragedia hilketa batekin bururatzeak, edo... eskema asko apurtzen ditu, noski. Biktima izan denak edo izan daitekeenak babesa eskatzen du, eskubide osoz! Horrelakorik ez gertatzeko baliabideak jarri behar dira, baina edozerk —adibidez, zigorra gogortze hutsak— ez du balio. Horrelako neurriekin ez dago aldaketa kualitatiborik, eta bestela ikusi datuak. Genero-indarkeriaren (edo ahulenen —besteak beste, haurren— aurkako indarkeriaren) zaku zabal horretan sar daitezkeen delituak ez doaz gutxituz.

Izan ere, haurrak edo emakumeak behin eta berriro bortxatzen dituenari, edo emazteari 30 labankada sartu eta gero bere buruaz beste egiten duenari, edo... gutxi axola zaio 10 urte espetxean egon ordez 20 egotea. Horrek ez du atzera botako, ez duelako horrelako kalkulurik egiten piztia izutuak eta inguratuak —are gutxiago bere buruaren izu-ikaraz itsuturik dagoenak—.

Erligioan oinarrituriko moral-sistematik ustez bestelako batera (sekularra, laikoa...) igaro gara, baina funtzionamendu-eskema berberarekin. Oinarrian, lehen bezala orain, pentsatzen da gizakion osagai bakoitza adimena eta borondatea direla, zentzua eta erabakimena: egiten dugun guztia

DANI BLANCO

zertan gabiltzan ondo dakigula eta askatasun osoz egiten dugula. Beraz, izugarrikerien egileari ondorioak zorrotz ordainaraztea besterik ez da geratzen: paga dezala betiko infernuaz lehen, bizi arteko presondegiar orain...

Baina hori gizakion psikismoaz ezer gutxi jakitea da: ez jakitea askotan nahi ez dugun horixe egitera kondenaturik gaudela, jaio ginenetik egokitu zaigun guztia- ren zamaz; ez jakitea gure jokabidearen erroak askotan inkontzientean galdutako motibazio ilunetatik elikatzen direla. Maltzur ankerrak baino areago gara “engainatu” hutsak sarri. Hobe genuke kondenak ezker-eskuin banatzen jardun gabe, gizaki matxuratua “konpontzeko” sendabideak jarriko bagenu, edo gizakion artean hainbeste gaixo sortzeko zer arraio gertatzen den galdetuko bagenu. Eraginkorragoa litzateke hori, espetxe berri erraldoiak azkar saturatzea baino!

Maltzur ankerrak baino areago gara ‘engainatu’ hutsak sarri.

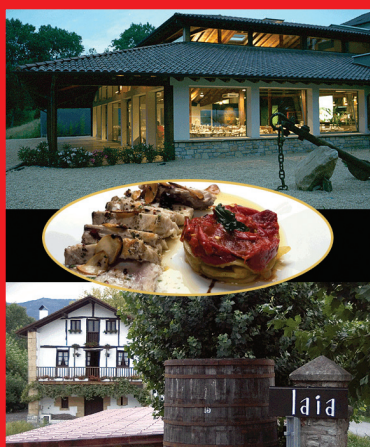
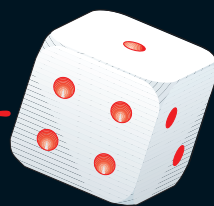
Hobe genuke kondenak ezker-eskuin banatzen jardun gabe, gizaki matxuratua ‘konpontzeko’ sendabideak jarriko bagenu, edo gizakion artean hainbeste gaixo sortzeko zer arraio gertatzen den galdetuko bagenu. Eraginkorragoa litzateke hori, espetxe berri erraldoiak azkar saturatzea baino!

Geure osasunaz —fisikoaz, gorputzare- naz— hain jabeturik bizi garen garaiotan, nola ez gara ohartzen geure arimaren, espirituaren, psikearen... osasun beharraz? Ala ez du horrek garrantzirik gizakia- ren —eta gizartearen— osasun eta ongizate integralean? Gehiago aurreratuko genuke legelari, polizia, epaile... gutxiago, eta arima-ikertzaile, psikologo, terapeuta, osatzaile... gehiago bagenu, gizakiari bizitzako eremu guztietan bere alde iluna, bere “itzala”, ongi kudeatzen laguntzeko. Horrela izango ahal da egunen batean! ■

ASTE HONETAKO

zozketak

Laia Erretea

Afaria 2 lagunentzat

Arkolla auzoa, 33
Hondarribia, GIPUZKOA

www.laiaerretea.com

1

Ondarre Landetxea

Asteburu pasa
bi lagunentzat

Ondarre baserria
Segura, GIPUZKOA

Tel.: 943 801 664

2

Aiko-maiko

3 kamiseta

Karmelo Labaka, 4
Hernani, GIPUZKOA

www.aiko-maiko.com

3

Chillida-Leku Museoa

2 harpidedunentzat
bina sarrera

Jauregi auzoa, 66
Hernani, GIPUZKOA

www.museochillidaleku.com

4

Mokogorri eta Nairobi tarra

2 produktu sorta opari

www.argia.com/denda

5

AURREKO ASTEKO IRABAZLEAK

KATAMALO ZUZENEAN

- Paulo Markuerkiaga Badiola (Markina - Xemein)
- Begoña Tapia Usabiaga (Altzo)
- Migel Anjel Mintegi Larrazza (Beasain)
- Reyes Sarasola (Tolosa)

AZURMENDI JATETXEA

- Idoia Jauregi Pikabea (Bilbo)

URRUTI SPORT

- Jose Aierbe Mendizabal (Beasain)

DONOSTIAKO AQUARIUMA

- Marcial Garcia Neira (Donostia)
- Hizkuntz Eskola Euskara Departamendua (Barakaldo)
- Leitzako Liburutegi publikoa (Leitza)
- Muskizko Udal Euskaltegia (Muskiz)
- Andoni Sarriegi Eskisabel (Beasain)

KIROLAZ BADAKIT

- Ana M. Zubiarrementeria Olañeta (Eibar)
- Jose M. Ogando Rodriguez (Lekeitio)

NOBEDADEA

Kosmoiet

Izarretako misioa

Hemen duzu planeten misterioak argitzeko mahai jolas berria.
Bihur zaitez espazio-ontzi azkar baten pilotu eta konkista itzazu Lurra eta Eguzki sistemako beste planetak.

+8

2-4

40-60 min.

33 euro

ARGIaren harpidedunek

%15eko deskontua

Luditoys

Eskaerak: 943 36 86 61
info@luditoys.com
www.luditoys.com